

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโดยประยุกต์ใช้หลักสัปปายะธรรม ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์และจุดมุ่งหมายการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
2. กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561)
3. กระบวนการบริหารจัดการ
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่
5. บริบท โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดหนองคาย
6. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11
7. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสัปปายะธรรม
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

การพัฒนาสังคมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ผ่านมา บรรลุเป้าหมายในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การขยายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ครอบคลุมประชากรถึงร้อยละ 96.3 ของประชากรทั้งประเทศ การเพิ่มโอกาสการมีงานทำที่ดำเนินการได้สูงกว่าเป้าหมาย แต่ยังมีปัญหาในด้านการทำงานต่ำกว่ามาตรฐาน และการยกระดับการศึกษาในกลุ่มแรงงานที่ยังต่ำกว่าเป้าหมายมาก ปัญหาด้านคุณภาพการเรียนรู้ การเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สังคมไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรม การมุ่งสร้างคนไทยให้มีคุณภาพเป็นคนเก่ง คนดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคมยังไม่บรรลุผล ในขณะที่ต้องเผชิญกับโครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพ บัณฑิตบุคคล และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงมุ่งพัฒนาคน และสังคมไทยครอบคลุม 3 เรื่อง หลัก คือ 1) การพัฒนาคนไทยให้มีคุณธรรมนำความรู้ โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต รวมทั้งทักษะของกำลังแรงงาน 2) เสริมสร้างสุขภาพคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ เน้นการพัฒนาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร มุ่งการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน และ 3) การเสริมสร้าง

คนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข การดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่ายู่ ควบคู่กับการ เสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิ และหน้าที่ของพลเมือง และความตระหนักถึงคุณค่า และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2552 : 1-3)

1. เป้าหมาย แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยสู่ สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ เมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ในปี 2554 ดังนี้

1.1 เป้าหมายเชิงคุณภาพ

คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็กสตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และ ผู้ด้อยโอกาส เพื่อเสริมศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และ สังคมไทย

1.2 เป้าหมายเชิงปริมาณ

1.2.1 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นเป็น 10 ปี

1.2.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลักของทุกระดับสูงกว่าร้อยละ 55

1.2.3 เพิ่มกำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเป็นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้ง ประเทศ

1.2.4 จำนวนบุคลากรด้านการวิจัย และพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็น 10 คน ต่อประชากร 10,000 คน

1.2.5 อายุคาดหมายเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี

1.2.6 ลดอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ 5 อันดับแรก ได้แก่ โรคหัวใจ โรคความดัน โรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดสมอง โรคเนื้องอกร้าย (มะเร็ง)

1.2.7 ผู้อยู่ในเศรษฐกิจนอกระบบ ได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างทั่วถึง

1.2.8 ลดคดีอาชญากรรมลงร้อยละ 10

2..แนวทางการพัฒนา

2.1 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยการพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้มีจิตใจที่ ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความพร้อมด้านสติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม ภายใต้ระบบการศึกษาที่มุ่งการเรียนรู้ทั้งทางปฏิบัติและวิชาการ ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการส่งเสริมให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ สร้างวัฒนธรรมเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ และปรับสภาพแวดล้อม

ให้เอื้ออำนวยกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และจัดการองค์ความรู้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ระดับชุมชน ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ เพื่อส่งเสริม การเรียนรู้ของคนไทย และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพัฒนาสมรรถนะ และทักษะแรงงานให้รองรับการแข่งขัน ของประเทศ และเร่งสร้างกำลังคนที่มีความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์นวัตกรรม และองค์ความรู้ใหม่ที่ นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในทุกสาขา โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี พัฒนา นักวิจัย และสร้างปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาวิทยาการทุกแขนง

2.2 การเสริมสร้างสุขภาพคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกาย และใจ และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ น่าอยู่ โดยมุ่งสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน โดยมีแนวทางที่สำคัญคือ การ พัฒนาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร ที่มุ่งการส่งเสริม การป้องกัน การรักษาการฟื้นฟูสภาพร่างกาย และ จิตใจ พัฒนาคุณภาพบริการ และคุณภาพบุคลากรด้านการแพทย์และสาธารณสุข เฝ้าระวัง และการจัดการ กับโรคอุบัติใหม่ โรคระบาดซ้ำที่ทันสถานการณ์ ตลอดจนพลิกฟื้นแหล่งอาหารตามธรรมชาติให้เพียงพอ กับการดำรงชีวิต โดยเฉพาะคนยากจนและด้อยโอกาสส่งเสริมการบริโภคที่ปลอดภัย ใช้สมุนไพร ภูมิ ปัญญาไทย และวัฒนธรรมในการส่งเสริมสร้างสุขภาพที่ดี และสนับสนุนให้คนไทย ลด ละ เลิก พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ควบคู่กับการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัย และออกกำลังกายอย่าง สม่าเสมอ รวมทั้งพัฒนาการแพทย์ทางเลือก และการแพทย์แผนไทย ที่มุ่งการวิจัย และพัฒนาเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิต และสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจจัดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดจากการวิจัย และ พัฒนา และพัฒนาบุคลากรที่สามารถผสมผสานการแพทย์แผนไทย/ทางเลือกกับการแพทย์สมัยใหม่

2.3 การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยการเสริมสร้างครอบครัวให้มีความ เข้มแข็ง มีสัมพันธภาพที่ดี เกิดความอบอุ่น รักษา สืบทอดวัฒนธรรม และค่านิยมที่ดีสู่คนรุ่นต่อไป สนับสนุนให้ทุกคนได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่หลากหลายประเภทอย่าง ทั่วถึง สามารถป้องกัน และบรรเทาความเสี่ยงที่เผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งเสริมการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ และการดำรงชีวิตให้มีความมั่นคง ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่าอยู่ และสงบสุข บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข และได้รับการ คุ้มครองสิทธิต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม และการเร่งขยายโอกาสการเข้าถึงบริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสให้ทั่วถึง ตลอดจนพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ การเสริมสร้างสุขภาพ และการ เรียนรู้ตลอดชีวิตได้หลากหลายวิธีอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิ ปัญญา และการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นทุนทางสังคม ที่จะนำพาประเทศ

ให้ไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) เป็นดัชนีที่ชี้ถึงความสุขของคนในประเทศ และผลสำเร็จของการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ประเทศดำรงอยู่อย่างสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืนตลอดไป

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 :2) ได้พัฒนาหลักสูตรจากเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีแนวคิดและหลักการที่จะส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน ปรับเปลี่ยนจุดเน้นให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2552-2554) ในการพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมไทยให้มีคุณธรรม มีความพร้อมทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาคนไทยดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานทางจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะพร้อมทั้งมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายการพัฒนาผู้เรียนสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตัวเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักของพระพุทธศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

1.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย

1.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

2.1 ความสามารถในการสื่อสาร

2.2 ความสามารถในการคิด

2.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา

2.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

2.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

- 3.1 รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์
- 3.2 ซื่อสัตย์สุจริต
- 3.3 มีวินัย
- 3.4 ใฝ่เรียนรู้
- 3.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 3.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 3.7 รักความเป็นไทย
- 3.8 มีจิตสาธารณะ

จากจุดมุ่งหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงทิศทางของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์มีความสมดุลทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรมและจิตสำนึกที่ต้งามในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลกซึ่งจะส่งผลให้ประเทศมีการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

2. กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561)

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561) รัฐบาลมุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลักสามประการ คือ การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา และ เรียนรู้ของคนไทยเพิ่ม โอกาสทางการศึกษา และเรียนรู้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหาร และจัดการศึกษา และมีกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาสี่ ประการ คือ การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ การพัฒนาครูยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่ง เรียนรู้ยุคใหม่ และการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการยุคใหม่ จึงได้กำหนดแนวทางปฏิบัติ (สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 :13-44) ดังนี้

3.1 พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และ แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสารสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้อย่าง เป็นกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึก และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์ แข็งแรง เป็น

กำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ สามารถทำงานได้
อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีโอกาสดูแลเรียนรู้อย่างเท่าเทียม เสมอภาค จึงกำหนดแนวทางการปฏิรูป ดังนี้

3.1.1 พัฒนาคุณภาพการศึกษา และเรียนรู้

เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และเรียนรู้ ในทุกระดับ ประเภทการศึกษาที่ได้มาตรฐาน
ตามเกณฑ์ จึงควรเร่งดำเนินการ

- 1) จัดให้มีระบบการศึกษาเรียนรู้ และการโรงเรียนวัดประเมินผลการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียนที่
เป็นมาตรฐาน
- 2) แก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาขนาดเล็กและสถานศึกษาที่ด้อยคุณภาพ
- 3) ส่งเสริมบทบาทของครอบครัว และสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว
- 4) พัฒนา และเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัยก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา
- 5) จัดหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมการ โรงเรียนวัดผล และประเมินผลทุกระดับ
และประเภทการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม
สติปัญญา ให้สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์
มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
- 6) พัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาทุกระดับ
- 7) พัฒนาคุณภาพมาตรฐานอาชีวศึกษา ให้สามารถผลิตกำลังคนที่มีความรู้ ความสามารถทั้งเชิง
วิชาการ และวิชาชีพ
- 8) ปฏิรูปอุดมศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ
- 9) ส่งเสริมการอนุรักษ์ และใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ควบคู่กับการเรียนรู้ภาษาสากล และพัฒนา
เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งเนื้อหา และวิธีการที่เหมาะสม เพื่อช่วยในการศึกษาเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนที่
มีครูแนะนำ และด้วยตนเอง

3.1.2 ผลิต และพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะ และความรู้ ความสามารถ

- 1) พัฒนารอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ (National Qualification Framework) เพื่อการรับรอง
สมรรถนะ ความรู้ ความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา โดยเฉพาะคุณวุฒิ
วิชาชีพ (Vocational Qualification) เพื่อรับรองสมรรถนะ
- 2) จัดการศึกษา และเรียนรู้อาชีวศึกษา โดยเน้นการปฏิบัติในสัดส่วนมากกว่าทฤษฎี และการ
เรียนรู้งานอาชีพ ขยายการศึกษาระบบทวิภาคี สหกิจศึกษา

3) พัฒนาระบบเตรียมความพร้อม และการแนะแนวการศึกษา และอาชีพ ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง และสาขาอาชีพต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4) พัฒนาหลักสูตรฐานวิชาชีพที่ต่อยอดจากการศึกษาภาคบังคับ

5) จัดตั้งสถาบันการอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาภูมิภาคจังหวัด และจัดหลักสูตรอาชีวศึกษาระดับต้น (ปวช. 3 ปี) ระดับกลาง (ปวส. 2 ปี) และระดับเทคโนโลยีเฉพาะทาง (ปริญญาตรี 2-3 ปี) ให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน

6) สร้างกลไกการวิจัย และถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยีระหว่างภาคธุรกิจเอกชน สถานประกอบการ กับสถาบันอุดมศึกษา และอาชีวศึกษา

7) กำหนดทิศทางความต้องการกำลังคน และสร้างระบบเครือข่ายความร่วมมือในการผลิต และพัฒนากำลังคนจากภาคส่วนต่าง ๆ

3.2 พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มีระบบ กระบวนการผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู คณาจารย์ มีปริมาณครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอตามเกณฑ์ และสามารถจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน ขณะเดียวกันสามารถพัฒนาตนเอง และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีสภาวิชาชีพที่เข้มแข็งบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพมีขวัญกำลังใจ อยู่ได้อย่างยั่งยืน จึงกำหนดแนวทางการปฏิรูป ดังนี้

3.2.1 การพัฒนาระบบผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

1) ปรับระบบการผลิต การคัดสรร ค่าตอบแทน และสวัสดิการ ให้สามารถดึงดูดคนเก่ง และดี มีใจรักในวิชาชีพมาเป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2) ให้มีสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นความเป็นเลิศด้านการผลิตครู วิจัย และพัฒนาเกี่ยวกับวิชาชีพครู รวมทั้งมีระบบประกัน และรับรองคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครู และสถาบันผลิตครู

3) วางแผนการผลิต การพัฒนา และการใช้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบให้สอดคล้องกับความต้องการ ทุกระดับ

4) จัดระบบเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาอื่นที่มีใจรักในวิชาชีพ มาเป็นครู โดยศึกษาวิชาครู เพิ่มเติมตามเกณฑ์ที่กำหนด รวมทั้งส่งเสริมให้สถานศึกษาระคมทรัพย์อาคารบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ท้องถิ่น เพื่อเป็นผู้สอน และพัฒนาการเรียนรู้

5) พัฒนาระบบการผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรสำหรับการอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา เชื่อมโยงความสามารถในการสอน และประสบการณ์ในสถานประกอบการ รวมถึงการวิจัย และพัฒนา นวัตกรรม ผลผลิตเชิงพาณิชย์

3.2.2 การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

- 1) ปรับปรุง และพัฒนาระบบ และเกณฑ์การประเมินสมรรถนะวิชาชีพครู
- 2) เร่งจัดตั้งกองทุนพัฒนา และกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
- 3) พัฒนาครู คณาจารย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาครูประจำการที่สอนไม่ตรงวิชาเอกให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ
- 4) พัฒนาคณาจารย์ ผู้บริหาร และบุคลากรด้านอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ให้สามารถจัดการเรียนการสอน วิจัย และพัฒนานวัตกรรม และเทคโนโลยี

3.2.3 การใช้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

- 1) คึงครูให้แก่นักเรียน โดยลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็น และจัดให้มีบุคลากรสายสนับสนุนให้เพียงพอ
- 2) ปรับปรุงเกณฑ์กำหนดอัตราครู โดยพิจารณาจากภาระงานที่ชัดเจนร่วมด้วย และจัดให้มีจำนวนครูพอเพียงตามเกณฑ์ และมีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน
- 3) แยกบัญชีเงินเดือน และวิทยฐานะของข้าราชการครู และบุคลากรการศึกษาออกจากกัน

3.3 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษา และเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และศูนย์การศึกษา และนันทนาการ เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมีคุณภาพ จึงกำหนดแนวทางการปฏิรูป ดังนี้

3.3.1 รณรงค์ให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านเป็นวาระแห่งชาติ และส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อที่มีคุณภาพ และราคาเหมาะสม

3.3.2 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อการศึกษา และเรียนรู้

3.3.3 พัฒนาห้องสมุดชุมชน ให้กระจายอย่างทั่วถึงในลักษณะห้องสมุดที่มีชีวิต

3.3.4 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ที่หลากหลาย มีคุณภาพ และกระจายอย่างทั่วถึง เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสการศึกษา และเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3.3.5 ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น สังคม เพื่อเอื้อต่อการศึกษา และเรียนรู้ ระดมทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรชาษฐ์ชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ และพัฒนาการเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่น

3.4 พัฒนาคูณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่ การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชน

3.4.1 กระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาให้สถานศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษา โดย

1) ให้มีกลไกขับเคลื่อนการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่ และสถานศึกษาอย่างเป็นระบบตาม ศักยภาพความพร้อม

2) ให้มีการกระจายอำนาจตามศักยภาพความพร้อม โดยมีแผนการขับเคลื่อนการกระจายอำนาจ แบบขั้นบันได ตามศักยภาพความพร้อม รวมทั้งมีแผนส่งเสริมเขตพื้นที่และสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็ง และความพร้อม โดยมีเกณฑ์การประเมินเพื่อจัดกลุ่มตามศักยภาพความพร้อม

3) สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมการบริหารเชิงคุณภาพ และสนับสนุนสถานศึกษาที่มีความพร้อมให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างอิสระ คล่องตัว

4) พัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

5) ปรับ และพัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารูปแบบใหม่ที่เน้นยุทธศาสตร์เชิงวิชาการ

6) ส่งเสริมการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับ และประเภท โดยยึดพื้นที่เป็นฐาน (Area-Based) ทั้ง ระดับจังหวัด กลุ่ม จังหวัด พื้นที่พิเศษ

3.4.2 พัฒนาระบบบริหาร จัดการตามหลักธรรมาภิบาลให้มีความ โปร่งใส เป็นธรรม และมีระบบ การตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

1) ทบทวนระบบการบริหาร โดยองค์คณะบุคคลในทุกระดับ ประเภทการศึกษา

2) ปรับระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู ให้สามารถบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และสามารถส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาครู

3) เสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งในการบริหารจัดการโดยองค์คณะบุคคล ในระดับ ประเภทต่าง ๆ ทั้งกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา และอื่น ๆ

3.4.3 พัฒนาการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

1) พัฒนาระบบการศึกษา และเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นหลากหลายเข้าถึงได้ง่าย มีระบบเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2) จัดให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายไม่ต่ำกว่า 15 ปี

3) ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

4) ส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส

5) ส่งเสริมการจัดวิทยาลัษชุมชน เพื่อให้สามารถเป็นกลไกสนับสนุนการพัฒนา เสริมสร้างความเข้มแข็ง และตอบสนองความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น

6) พัฒนาระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ให้เชื่อมโยงกับการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7) ปรับระบบการจัด ประเมินผลผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ และระบบการรับเข้าศึกษาต่อ ให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาทางเลือก

3.4.4 พัฒนาระบบบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนภาคเอกชน และทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา และสนับสนุนการศึกษา และเรียนรู้ให้มากขึ้น

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา และสนับสนุนการศึกษาให้มากขึ้น

1.1) สนับสนุน และมีมาตรการจูงใจทั้งด้านภาษี และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อให้เอกชนเข้ามาร่วมจัดการศึกษา และสนับสนุนการศึกษา และเรียนรู้ในทุกระดับ/ประเภทให้มากขึ้น

1.2) ลดบทบาทของรัฐในการจัดการศึกษาเป็นหลัก มาเป็นผู้กำกับนโยบาย แผน มาตรฐาน การศึกษา นิเทศ และติดตาม ประเมินผลการบริหารจัดการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาด้านแบบที่ดี

1.3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนา การศึกษาทั้งในระดับชาติท้องถิ่น

1.4) สนับสนุนการศึกษาทางเลือก และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ โดยบุคคล ครอบครัว สถานประกอบการองค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน ตามความต้องการที่แตกต่าง หลากหลาย

1.5) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานการศึกษาเอกชน และการศึกษาทางเลือก

1.6) ส่งเสริมสนับสนุนสถาบันครอบครัว (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ร่วมพัฒนาการศึกษา และการเรียน พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนมากขึ้นในรูปแบบหลากหลาย

1.7) ส่งเสริมการจัดการศึกษา และเรียนรู้ของสถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคมทั้งที่เป็น การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในทุกระดับ และประเภทการศึกษา

1.8) พัฒนาระบบการวัดประเมินผล การรับเข้าศึกษาต่อ การจัดหลักสูตร การเรียนการสอนให้ เชื่อมต่อการศึกษาทางเลือก และศึกษานอกระบบ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.9) ส่งเสริมสนับสนุนสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ภาคเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สภาหอการค้าไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสถาบันสังคมอื่น ๆ ร่วมจัดการศึกษา และการเรียนรู้ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนมากขึ้นในรูปแบบที่หลากหลาย

2) ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ให้เข้ามาร่วมจัด และสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น

2.1) ส่งเสริมให้ อปท. มีบทบาทมากขึ้นทั้งในการจัดการศึกษา และเรียนรู้ และสนับสนุน การศึกษา แลเรียนรู้

2.2) เตรียมความพร้อม และพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการศึกษาของ อปท.

2.3) จัดทำแผนบูรณาการเพื่อใช้เป็นแผนแม่บทในการบริหารจัดการศึกษาขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น

2.4) ให้มีคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับพื้นที่ เพื่อ กำหนดนโยบาย แผน และทิศทางการพัฒนาการศึกษา .

2.5) พัฒนาระบบ และกลไกการบริหารจัดการศึกษาของท้องถิ่น

2.6) พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาของ อปท. ทั้งกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถาบันอุดมศึกษา สถาบัน หน่วยงานอื่น ในพื้นที่ รวมทั้งสนับสนุน อปท. สร้างภาคีเครือข่ายด้วยตนเอง

3.4.5 พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดย

- 1) ปรับปรุงการบริหารจัดการการเงิน และงบประมาณ โดยเน้นอุปสงค์หรือผู้เรียนเป็นสำคัญ (Demand Side) โดยให้ผู้เรียนเลือกรับบริการ
- 2) วางแผนเป็นขั้นตอน และจัดระบบบริหารจัดการเพื่อรองรับการยุบเลิก หรือควมรวมสถานศึกษานขนาดเล็ก
- 3) จัดสรรงบประมาณโดยคำนึงถึงความต้องการ และความจำเป็นที่แตกต่างแต่ละพื้นที่/กลุ่ม โดยแยกงบประมาณ เพื่อพัฒนาคุณภาพ
- 4) พัฒนาระบบการจัดสรรงบประมาณระหว่างรัฐบาล และองค์กรปกครองท้องถิ่น
- 5) พัฒนาระบบการจัดสรรทุนการศึกษาให้ทุนให้เปล่า และทุนกู้ยืม เพื่อเป็นกลไกเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การผลิต และพัฒนากำลังคนตามความต้องการของประเทศ
- 6) ส่งเสริมการระดมทรัพยากร และการลงทุน เพื่อการศึกษา และการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลายจากทุกภาคส่วน โดยปรับกลไกของรัฐให้เอื้อ และรองรับ
- 7) พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้เป็นการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ มิใช่เป็นเพียงจุดใดจุดหนึ่ง แยกจากกันตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพ การศึกษา และเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนไทยยุคใหม่ ปรับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ โดยการสร้างครูยุคใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถ มีใจรัก มีคุณธรรม จริยธรรม เข้ามาเป็นครู ณาจารย์ และปรับระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ คล่องตัว เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นทุนทางสังคม ที่จะนำพาประเทศให้ไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) เป็นดัชนีชี้ถึงความสุขของคนในประเทศ และผลสำเร็จของการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ประเทศดำรงคงอยู่อย่างสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ตลอดไปชั่วกาลนิรันดร์

การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ตามกรอบแนวทางปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561)มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทยพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมหลักสูตรและเนื้อหา รวมทั้งเพิ่ม

โอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 : 12) ดังนี้

1. สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต
2. มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม
4. มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รั้งเกียรติกิจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง และสามารถก้าวทันโลก

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2553 : 87-90)

1. การวิเคราะห์ความเสี่ยง

1.1 โครงสร้างประชากรมีความไม่สมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศ โดยประชากรวัยเด็กนอกจากมีอัตราการเกิดที่ลดลงแล้ว ยังมีพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์และสังคมอยู่ในระดับต่ำ (IQ/EQ/MQ) ส่งผลให้ประเทศไทยอาจประสบปัญหาภาวะขาดแคลนกำลังแรงงานที่มีคุณภาพในอนาคต ขณะที่ปัจจุบันประชากรวัยทำงานมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะภาคการเกษตร พบว่า ช่วงที่ผ่านมากภาคเกษตรมีส่วนกำลังแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 41 ในปี 2545 เป็น 38.5 ในปี 2548 และร้อยละ 37.7 ในปี 2552 อีกทั้ง ปัจจุบันยังเริ่มมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้นเรื่อยๆ ในปี 2552 เฉลี่ยอยู่ที่ 43 ปี โดย เป็นผู้มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 20.5 และอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 12 สถานการณ์ดังกล่าวอาจนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร จนอาจต้องมีการนำเข้าแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก ขณะเดียวกันกำลังแรงงานในปัจจุบันยังมีผลิตภาพและทักษะความรู้อยู่ในระดับต่ำ ส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศชะลอตัวลง ส่วนวัยสูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสุขภาพ มีความรู้ต่ำ เข้าไม่ถึงความรู้ ข้อมูลข่าวสาร จำเป็นที่ภาครัฐต้องมีการจัดบริการพื้นฐานต่างๆ ในการดูแลผู้สูงอายุให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข อาทิ ด้านการรักษาพยาบาล การสร้างหลักประกันด้านรายได้ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตทั้งที่อยู่อาศัย สถานบริการเฉพาะทาง บริการสาธารณะ

การจัดหาผู้ดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศต้องมีภาระงบประมาณในการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น

1.2 ความเสื่อมถอยทางค่านิยมไทย ส่งผลให้คนในสังคมขาดความไว้วางใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอลงตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ปัจจุบันวัฒนธรรมของนานาประเทศได้ไหลเข้าสู่วิถีชีวิตคนไทยจำนวนมากที่ผ่านมามากคนไทยรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากกว่าความพยายามในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่สากล เนื่องจากคนไทยมีนิสัยในการเปิดกว้างทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมต่างชาติจึงมีการไหลเวียนเข้ามาง่าย ตลอดจนไม่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง ทำให้สังคมไทยมีแนวโน้มมีลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ลดลง ตลอดจนมีการรวมตัวตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและความชอบของตนเองเป็นหลัก มากกว่าคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม นำไปสู่ปัญหาทางสังคมที่หลากหลายทั้งการแย่งชิงทรัพยากร การทุจริตคอร์รัปชัน การเอารัดเอาเปรียบ อีกทั้ง กระแสวัฒนธรรมเสมือนจริงที่แพร่เข้ามาในประเทศไทยทำให้มีการสร้างเครือข่ายทางสังคม ผ่านโซเชียลมีเดียมากขึ้น ซึ่งรูปแบบใหม่ของการสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ พบว่า คนไทยเพียงส่วนน้อยได้นำมาใช้ประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ขณะที่คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมเสมือนจริงในเชิงของการสร้างปัญหามากกว่าสร้างสรรค์ ได้แก่ ความสัมพันธ์กับคนรอบข้างลดลง เกิดช่องว่างภายในครอบครัว ก้าวร้าว ซึมเศร้า การมีส่วนร่วมในสังคมลดลง เกิดอาชญากรรมบนเครือข่าย และการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากยิ่งขึ้น

1.3 การจัดบริการทางสังคมยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพ ขาดการกระจายที่ทั่วถึงในทุกพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำของการได้รับบริการ การจัดบริการด้านการศึกษายังมีปัญหาด้านคุณภาพมาตรฐานของสถานศึกษาถึงร้อยละ 65 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในชนบท ส่งผลให้ปัจจุบันเด็กวัยเรียนยังคงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับต่ำ ผู้สำเร็จอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามีความสามารถและสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ขาดทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น ส่งผลต่อผลิตภาพแรงงาน นอกจากนี้ การจัดบริการการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ยังขาดเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสม มีกฎระเบียบที่ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้การศึกษาตลอดชีวิตยังไม่เป็นวิถีชีวิตของคนในชาติ ขณะที่บริการด้านสุขภาพ ยังมีปัญหาการให้บริการรักษาพยาบาลในแต่ละระบบประกันสุขภาพไม่เท่าเทียมกัน บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขยังกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคกลางส่งผลให้ในแต่ละภูมิภาคยังมีความเหลื่อมล้ำในการจัดบริการส่วนอัตราการเจ็บป่วยและตายด้วยโรคจากสาเหตุที่ป้องกัน ได้ยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศยังขาดการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวส่งผลให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ขาดหลักประกันค้ำยันรายได้ ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก และผู้ทำหน้าที่ดูแลในการทำกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น

2. การสร้างภูมิคุ้มกัน

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่คาดว่าจะจะเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคน จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยในประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 คนไทยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จากหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ ใฝ่เรียนรู้ ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง มีสำนึกในศีลธรรมและจริยธรรม การดำเนินชีวิตด้วยเพียร อดทน มีสติใช้ปัญญาจะนำไปสู่ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบการเปลี่ยนแปลง ดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้าน นำไปสู่การวางรากฐานของการสร้างสังคมแห่งความรู้ และเป็นภูมิคุ้มกันของคนและสังคมได้ อาทิ ด้านการเงิน ให้มีการใช้จ่ายบนพื้นฐานของความมีเหตุผล มีการอดออม เพื่อไม่ก่อให้เกิดวิกฤตทางการเงิน ส่วนด้านสังคม ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวรักสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน สังคมจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ขณะที่ด้านวัฒนธรรม ต้องสร้างความตระหนักรู้ สามารถวิเคราะห์ มีเหตุผล คนไทยจะมีความระมัดระวัง รู้จักถ่วงถ่วงเลือกรับปรับใช้วัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในอนาคต

2.2 คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการเรียนรู้จากแหล่งความรู้อื่น ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย จึงเป็นการพัฒนาคนอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ มีทักษะ มีประสบการณ์ เพื่อดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในสังคมข้อมูลข่าวสาร และกระแสการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมถูกต้องทุกช่วงอายุของชีวิตการที่สังคมไทยต้องสัมพันธ์กับสังคมที่มีการแข่งขันตามอิทธิพลของกระแสที่เป็นเสรี โครงสร้างเศรษฐกิจจะเปลี่ยนจากการใช้แรงงานไปเป็นการใช้ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น ดังนั้น คนจึงต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงานและการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21

2.3 คนไทยตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย อดีตที่ผ่านมาคนไทยมีวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต ความเชื่อ และแนวคิดของคน ครอบครัว ชุมชนและชาติ เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆมาได้ อาทิ การมีวิถีชีวิตแบบสังคมเครือญาติที่มีแต่ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การให้ความเคารพผู้อาวุโส การยึดมั่นในหลักศีลธรรมและความรู้คิด

ขอบขั้วดี เป็นต้น ดังนั้น การที่คนไทยตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย มีจิตสำนึกที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บนความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งจะเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใส่ใจและแบ่งปันต่อผู้อื่นตลอดจนสามารถนำไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในอนาคต

2.4 ความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา (บ้าน โรงเรียนวัด โรงเรียน) และชุมชน ในอดีตสถาบันทางสังคมต่างๆ เป็นสถาบันหลักในการปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชน อาทิ ครอบครัวที่มีความเป็นระบบเครือข่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลและอยู่กันพร้อมหน้ามีส่วนช่วยทำหน้าที่ให้การเลี้ยงดู อบรมและหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัว ขณะที่สถาบันการศึกษาจะทำหน้าที่ในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถรวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อการดำเนินชีวิต สถาบันทางศาสนาเป็นผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่างๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้คนในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรมและเอื้ออาทรต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของสังคม โดยชุมชนจะเป็นตัวยึดโยงสถาบันต่างๆ ในการร่วมทำหน้าที่และสืบทอดประเพณี ค่านิยมที่ดีงาม ดังนั้น การทำให้สถาบันทางสังคมทั้งบ้าน โรงเรียนวัด โรงเรียน และชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถทำบทบาทหน้าที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จะเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในการพัฒนาคนและปัจจัยแวดล้อมของคนให้มีคุณภาพ

จากการกำหนดคุณลักษณะคนไทยยุคใหม่แสดงให้เห็นทิศทางการพัฒนาคุณภาพคนนักเรียนที่สอดคล้องตรงกันตลอดแนวตั้งแต่สาระบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่10 และแนวทางการปฏิรูปการศึกษารอบสอง เพื่อพัฒนาคุณภาพคนไทย ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งร่างกายและจิตใจ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย และสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา (บ้าน วัด โรงเรียน) และชุมชน

3. กระบวนการบริหารจัดการ (Management Process)

ความหมายของการบริหารจัดการ

ความหมายของการบริหารจัดการนั้น สามารถจำกัดออกมาตามความเข้าใจได้ โดย คำว่า

“Management” อาจแปลว่า การจัดการหรือการบริหารหรือการบริหารจัดการก็ได้ซึ่งในหนังสือองค์การและการจัดการฉบับสมบูรณ์ โดย รศ.ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2545 : 19) ได้รวบรวม ความหมายของคำว่า “การบริหารจัดการ” และ “การจัดการ” ได้ดังนี้

1. คำว่า “การบริหาร” (Administration) จะใช้ในการบริหารระดับสูง โดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง เป็นคำนิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) หรือใช้ในหน่วยงานราชการ และคำว่า “ผู้บริหาร” (Administrator) หมายถึงผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์กรของรัฐ หรือองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร (Schermerhorn, 1999 : G-2) การบริหาร คือกลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การสั่งการ (Leading/Directing) หรือการอำนวย และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์กร (6 M's) เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลครบถ้วน

2. คำว่า “การจัดการ” (Management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (Business Management) ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” (Manager) จะหมายถึงบุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร

การบริหารจัดการ (Management) หมายถึงชุดของหน้าที่ต่างๆ (A Set of Functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right Decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน (Griffin, 1997 : 4)

ในอีกแนวหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกัน โดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่นๆ (Certo, 2000 : 555) หรือเป็นกระบวนการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ในตำราหรือหนังสือ

ส่วนใหญ่ทั้ง 2 คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (สุรัสวดี ราชกุลชัย, 2551 : 3)

มีผู้ให้นิยามและความหมายหลากหลายของคำว่า “การบริหารจัดการ” อาจหมายถึงกระบวนการที่ผู้บริหารดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร หรืออาจหมายถึงกลุ่มความรู้ ความเข้าใจอันลึกซึ้งในเรื่องวิธีการบริหารจัดการ คำว่า “การบริหารจัดการ” ยังหมายถึงกลุ่มบุคคลที่นำพาและชี้แนวทางแก่

องค์กร (Certo, 2000 : 88) ได้ทำการเปรียบเทียบคำนิยามทั้งหลายของการบริหารจัดการ แล้วสรุปว่าการบริหารจัดการมีลักษณะพิเศษ 3 ประการ ได้แก่

1. การบริหารจัดการ เป็นกระบวนการหนึ่งหรือหลายๆ กระบวนการของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกันอย่างต่อเนื่อง
2. การบริหารจัดการรวมถึงและเน้นการบรรลุเป้าหมายขององค์กร
3. การบริหารจัดการสามารถมุ่งสู่เป้าหมายเหล่านั้นได้ โดยการทำงานร่วมกันและโดยการทำงานผ่านบุคลากรและทรัพยากร อื่นๆ ขององค์กร

จากความหมายนี้ จะเห็นว่าการบริหารจัดการ เป็นสิ่งที่ผู้เป็นผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้างาน จะต้องกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากหลีกเลี่ยงหรือละเลยหน้าที่ในการการบริหารจัดการนี้ จะทำให้งานในแต่ละบุคคลในฝ่ายต่างๆ ดำเนินการไปนั้นกระจัดกระจายและไม่เกิดผลสำเร็จขึ้นมา ดังนั้น โดยสรุปแล้ว การบริหารจัดการ จึงเป็นเรื่องของกระบวนการทำงานของนักบริหาร เพื่อให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยอาศัยการทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นๆ

ความสำคัญและภาระหน้าที่ของการบริหารจัดการ

องค์กรทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่หวังผลกำไรหรือไม่หวังผลกำไรจัดตั้งขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายบางอย่าง ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้บริหารในทุกระดับมีอิทธิพลต่อองค์กรสมัยใหม่เหล่านี้ในทุกแง่มุม โดยที่การบริหารจัดการของเหล่าผู้บริหารเป็นปัจจัยกำหนดประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรโดยตรง จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้บริหารต้องทำความเข้าใจในภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของงานด้านการบริหารจัดการทั้งต่อตนเอง ต่อกลุ่ม ต่อสังคมและต่อประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน

ผู้บริหารทุกองค์กรต่างเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการระบบย่อย 2 ระบบคือ

1. ระบบงาน ซึ่งก็คือทรัพยากรที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทุน เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์
2. ระบบคน ก็คือ มนุษย์หรือทรัพยากรบุคคล ที่เป็นผู้ปฏิบัติงานโดยใช้ทรัพยากรต่างๆ หรือสิ่งของเพื่อที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จให้กับองค์กร

ดังนั้นการบริหารจัดการจึงเกี่ยวข้องกับ “บริหารงาน” และ “บริหารคน” อยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจึงต้องทำหน้าที่จัดการเรื่องระบบงานด้านต่างๆ และวิธีการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดระบบการผลิต การให้บริการ หรือการดำเนินงานด้านต่างๆ ทุกด้านเป็นไปด้วยดี พร้อมๆ กันกับการที่ต้องจัดการเรื่องคน หรือบุคลากร ซึ่งจะเป็นผู้เข้าไปรับมอบหมายและปฏิบัติงานตามหน้าที่หรือตำแหน่งงานต่างๆ ที่กำหนดไว้ เพื่อให้ทุกคนมุ่งมั่นทุ่มเทกำลังความสามารถ ทั้งกายและใจให้เกิดผลงานที่ดี และประสานกันกับการทำงานของบุคคลฝ่ายอื่นๆ อย่างดีด้วย อาจสรุปได้ว่าผู้บริหารทำหน้าที่ จัดให้การทำงานของสองระบบนี้ คือระบบงานและระบบคน ให้สามารถประสานทำงานร่วมกันไปอย่างมีประสิทธิภาพ

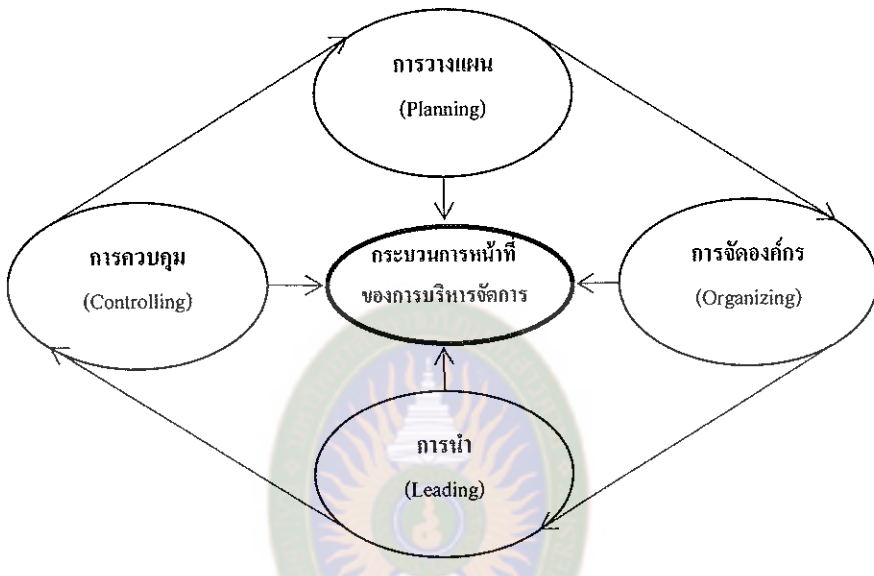
กระบวนการบริหารจัดการ (Management Process)

การบริหารจัดการเป็นการกำหนดทิศทางของหน่วยงาน กลุ่มงาน หรือการดำเนินงานในหน้าที่ต่างๆ ให้ใช้ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) ครอบคลุมถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาด เหมาะสมและคุ้มค่า (Cost-effective) ส่วนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right Decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บทบาทสำคัญของผู้บริหารคือการนำพาองค์กร ไปให้ถึงเป้าหมายและบรรลุผลสำเร็จได้โดยส่วนรวมเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร ผู้บริหารมีหน้าที่รวบรวมและจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน โดยใช้กระบวนการบริหารจัดการที่ดี

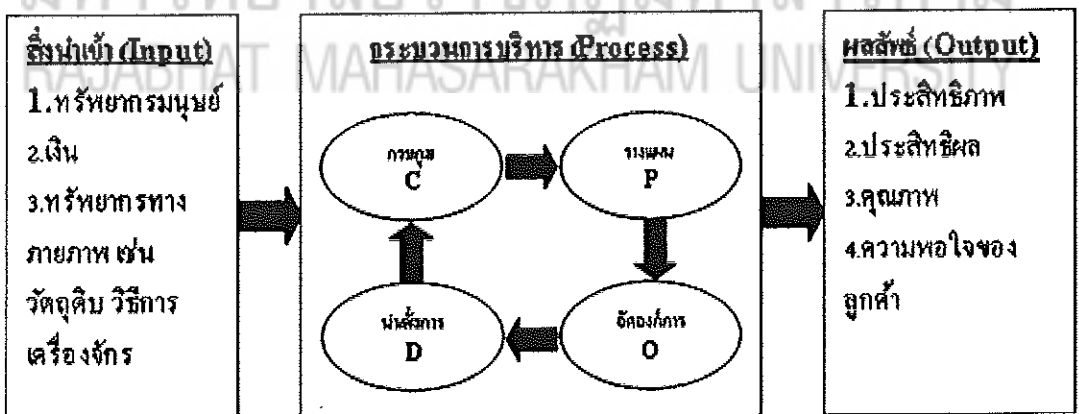
กระบวนการบริหารจัดการ เป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวล ผลักดัน และกำกับให้ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นทรัพยากรการจัดการประเภทต่างๆ สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพ จนบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ การเข้าใจถึงกระบวนการบริหารจัดการและการฝึกฝนให้มีทักษะสูงขึ้น จะช่วยให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ กิจกรรมพื้นฐาน 4 ประการที่ทำให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการ มีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน และตัดสินใจหาวิธีการที่ดีที่สุดที่ทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลสำเร็จ
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง กระบวนการในการจัดตั้งและจัดวางทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรที่ไม่ใช่บุคคล โดยวางแผนให้สามารถบรรลุผลสำเร็จขององค์กร
3. การนำและสั่งการ (Leading and Directing) หมายถึง กระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในการที่จะให้บุคคลอื่นมีพฤติกรรมในการทำงานที่ต้องการ และทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

4. การควบคุม (Controlling) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรให้เป็นไปตามมาตรฐาน และเป้าหมายที่องค์กรคาดหวัง และกำหนดไว้

แผนภาพที่ 1 แสดงการบริหารจัดการ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2545 : 22)

แผนภาพที่ 2 แสดงกระบวนการบริหารจัดการ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2545 : 22)

จากแผนภาพ อธิบายได้ว่า ผู้บริหารทำหน้าที่บริหารจัดการงานและคน ซึ่งจัดเป็น “สิ่งนำเข้า” (Input) โดยผ่าน “กระบวนการ” (Process) ในกิจกรรม การวางแผน การจัดองค์การ การนำสั่งการ และการควบคุม ให้สามารถประสานทำงานร่วมกันไป เพื่อให้ได้ “ผลลัพธ์” (Output) ซึ่งก็คือการบรรลุถึงเป้าหมายผลสำเร็จต่างๆ ทั้งทางด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คุณภาพ และความพึงพอใจของลูก้า เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป กระบวนการบริหารจัดการที่ประกอบด้วยหน้าที่หลัก 4 ประการนี้ เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารพึงต้องปฏิบัติ โดยที่กระบวนการบริหารจัดการ 4 ด้านนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลาซึ่งผู้บริหารจะเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทั้ง 4 ประการนี้

กฎบัตรสำหรับพุทธบริษัท (Buddhist Charter)

กฎบัตรสำหรับพุทธบริษัทนี้ เกิดขึ้นในที่ประชุมพุทธบริษัท ในโอกาสครบรอบ 50 ปี แห่งสวนโมกขพลาราม ไซยา โดยข้าพเจ้าเป็นผู้เสนอร่างยุติมติเป็นข้อ ๆ ให้คณะกรรมการวินิจฉัย 2 คณะ คือคณะที่ยึดหลักพระคัมภีร์ และคณะยึดหลักเหตุผลในปัจจุบัน เป็นผู้พิจารณา และให้ทำการแปรญัตติในการแก้ไข ตกเติมด้อยคำให้เหมาะสม เป็นต้น แล้วเสนอแก่ที่ประชุมพุทธบริษัท ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งประชุมกันอยู่ในที่นั้น 100 กว่าท่าน. เมื่อเห็นด้วยและพอใจ ก็ให้การรับรองด้วยการปรบมือแล้วท่องขึ้นพร้อมๆ กัน เช่นนี้ที่ละข้อๆ จนจบ โดยใช้เวลา เข้า-บ่าย-ค่ำ เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน เป็นผลออกมาปรากฏอยู่ ดังที่พิมพ์ขึ้นเป็นสมุดเล่มนี้. หากมีความบกพร่องผิดพลาดใดๆ มีอยู่ในการกระทำนี้ หรือมีด้อยคำโสกโดก แข็งกร้าวไปบ้าง ข้าพเจ้า ขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว เพราะว่าเพ่งผลเป็นความชัดเจน และจริงใจ. ท่านผู้ใดเห็นพ้องก็ขอให้ร่วมมือสนับสนุน ด้วยการถือเป็นหลักปฏิบัติส่วนตัวตน และบอกกล่าวต่อๆ กันไป จนเกิดผลขึ้นเต็มตามความมุ่งหมายแห่งกฎบัตรนี้. เราไม่มีอำนาจใดๆ ที่จะบังคับใช้แก่ผู้ใด ในโลก, กระทำได้แต่เพียงการขอร้องให้พิจารณา แล้วปฏิบัติตามความสมัครใจ เท่านั้น.

การกระทำทั้งหมดนี้ เป็นการสนอง พระพุทธประสงค์ และเป็นเครื่องบูชาพระคุณ ขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น.

กฎบัตร (Charter) คือข้อตกลงในที่ประชุมนำไปสู่หลักปฏิบัติในสังคมอย่างแพร่หลาย การจัดทำกฎบัตรพุทธบริษัท จึงเป็นการกำหนดหลักที่ใช้ในหมู่ชาวพุทธ เพื่อปฏิบัติร่วมกันสร้างความสงบสุข

"พุทธทาส" พระภิกษุเถระผู้บุกเบิกการเผยแผ่ธรรมะ โดยยึดหลักตามพระไตรปิฎกอย่างถ่องแท้

มุ่งเน้นการดับทุกข์ได้จริง โดยทั้งชีวิตของท่านได้สร้างผลงานไว้มากมาย โดยเฉพาะงานเขียนที่สร้างปัญหาให้กับอนุชนรุ่นหลัง ได้กระจ่างแจ้งถึงประโยชน์ของธรรมะที่เป็นหลักชีวิต ซึ่ง ธรรมะคู่ชีวิต : กฎบัตรพุทธบริษัท คือผลงานที่ยืนยันความจริงนั้นอย่างชัดเจน

ทำไมต้องมีกฎบัตรพุทธบริษัท

เพราะเราประสบปัญหาบางอย่างอยู่ ทำให้กิจการก้าวหน้าไปไม่ได้ ปัญหาหลักในหมู่พุทธบริษัทก็คือ เรายังมีความเข้าใจหลักใหญ่ ๆ ไม่ตรงกัน ระหว่างหมู่ ระหว่างคณะยังถกเถียงกัน ซึ่งเป็นเหตุให้ไม่ร่วมมือกัน ความเห็นที่แตกแยกเหล่านั้นเราควรนำมาทำความเข้าใจให้ได้ หรือการตีความเรื่องก็ดี การตีความเรื่องถ้อยคำที่ใช้ก็ดี ยังไม่ถูกต้อง ยังไม่เพียงพอ ยังแตกแยกกัน มีปัญหาขัดแย้งกันระหว่างศาสนา หรือภายในศาสนาเดียวกันก็ยังขัดแย้งกันระหว่างนิกาย ที่นี้ยังมีปัญหาจากโลกส่วนรวมกำลังเจริญไปทิศทางหนึ่ง แต่ธรรมะมีหลักอีกทิศทางหนึ่ง ทำให้ในปัจจุบัน โลกกับธรรมะมีหลักที่ขัดแย้งกันอย่างยิ่ง นี่คือมูลเหตุที่ทำให้เกิดการจัดทำกฎบัตรพุทธบริษัทขึ้น

ทำไมจึงเลือกใช้กฎบัตรพุทธบริษัทในการเผยแผ่ธรรมะ

การเผยแผ่ธรรมะยังติดขัดอยู่ ยังไม่ราบรื่น การฟื้นฟูศีลธรรมก็ยังติดขัดอยู่ แม้แต่เรื่องสังคมสงเคราะห์ซึ่งเป็นหัวใจของทุกศาสนา คือให้รักผู้อื่น ก็ยังติดขัดอยู่ หรือว่ากิจกรรมระหว่างศาสนาที่เรียกว่า ศาสนสัมพันธ์ก็ยังติดขัดอยู่ เพราะไม่มีแนวทางที่ชัดเจน

เราจึงพิจารณาว่า ถ้ามีแนวทางความรู้ที่ถูกต้องและตรงกัน พุศเหมือนกัน รับรู้ตรงกัน และถือเป็นแนวปฏิบัติ อย่างนั้นถึงจะแก้ปัญหาได้ อาตมาจึงคิดว่าเราควรมีกฎบัตรที่ตราขึ้นเป็นข้อ ๆ สำหรับยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในหมู่พุทธบริษัท

วิธีการจัดทำกฎบัตรมีขั้นตอนอย่างไร

เสนอออกมาในรูปประโยคสั้น ๆ แล้วขอความคิดเห็นของท่านทั้งหลายว่า จะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องอย่างไร ไม่ได้เอาตามความถูกต้องของคนคนเดียว ต้องอาศัยความคิดเห็นของเพื่อนพุทธบริษัทด้วยกัน ดังนั้น จึงได้จัดให้มีคณะกรรมการที่จะวินิจฉัย ที่จะอภิปราย ตัวผู้คดีที่อาตมาจะเสนอขึ้นมาให้อภิปรายข้อความนั้น ๆ โดยหลักการจะเอาหรือไม่เอา โดยคำพูดที่บัญญัติขึ้นเป็นประโยค จะแก้ไขหรือไม่ ที่เขาเรียกกันว่าแปรผู้คดี คือตัดแปลงถ้อยคำบางคำในประโยคที่บัญญัติเป็นผู้คดี ทั้งนี้ ได้จัดให้มีคณะกรรมการ แบ่งเป็นฝ่ายหนึ่งคือคณะที่รักษาไว้ซึ่งคัมภีร์ ตำรับตำรา ประเพณี ตามแบบฉบับ ที่

เขาเรียกกันในสมัยนี้ว่า Conservative (นักอนุรักษนิยม) ส่วนอีกคณะหนึ่งเรียกว่าคณะความคิดอิสระ บางทีเป็นพวกที่ไม่รู้คัมภีร์ด้วยซ้ำ หรือที่เรียกว่า Liberal (นักเสรีนิยม) ฐิตติโคที่อาตมาเสนอไปขอให้พิจารณาตามวิถีทางของตน เพื่อให้ถูกต้องที่สุด โดยไม่เสียทางหลักพระคัมภีร์ และไม่เสียโดยหลักเหตุผลของคนยุคปัจจุบันนี้ นี่คือนี่ที่ทำได้ในตอนนี ก็ขอให้ทำกันไปก่อน ขอให้ทุกคนเข้าใจในแนวทางที่กระทำกันในครั้งนี้ ซึ่งรูปแบบ “กฎบัตร” เป็นการสรุปย่อใจความสำคัญของหลักธรรมในรูปประโยคสั้น ๆ กระชับ ได้ใจความรวดเร็ว ถือเป็นการศึกษาธรรมะฉบับประหยัดเวลา ใช้เป็นเครื่องเตือนสติ สร้างปัญญา เพิ่มพูนความสุขสมบูรณ์โดยการนำธรรมะมาเป็นหลักคู่ชีวิต (พุทธทาส อินทปัญโญ. 2553 : 7-9)

รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล

นงลักษณ์ เรือนทอง (2550 : 188-189) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลพบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญจำนวน 8 องค์ประกอบคือ 1)การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 2)ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารและครู 3)การประกันคุณภาพตรวจสอบได้และความเชื่อถือได้ 4)สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย 5)การมีส่วนร่วม 6)เน้นการเรียนการสอน 7)การเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ และ 8)มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูงซึ่งหากพิจารณาในภาพรวมจะพบว่าเป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นเรื่องคุณภาพการศึกษา เป้าหมายปลายทางของทุกองค์ประกอบจะเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเปลี่ยนแปลงไป และมีผลถึงความกดดันต่อ โรงเรียนซึ่งเป็นองค์กรระบบเปิดใช้กระบวนการบริหารงานที่ต้องปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นเพื่อความอยู่รอดของโรงเรียนให้คงอยู่ได้

โรงเรียนจึงต้องตระหนักถึงบริบทของสังคมที่นักเรียนได้สัมผัสอยู่ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาคุณภาพของการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลถึงความสำเร็จและความมีประสิทธิผลของโรงเรียน โดยสอดคล้องกับแนวคิดของ Cheng (Cheng) ในรูปแบบที่ 7 และ 8 จากแนวคิดที่ได้นำเสนอผลการศึกษารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล จากทั้งหมด 8 รูปแบบ โดยที่รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผลในรูปแบบที่ 7 คือรูปแบบการเรียนรู้ขององค์กร (Organizational Learning Model) โดยนิยามประสิทธิผลของโรงเรียนว่าเป็นโรงเรียนที่สามารถพัฒนาองค์กรให้เกิดการเรียนรู้ได้สามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกเงื่อนไขการใช้รูปแบบนี้อยู่ที่การเกิดการเปลี่ยนแปลงของ

สภาพแวดล้อมภายนอกซึ่งกดดันให้ โรงเรียนต้องปรับตัวตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินคือความตระหนักถึงความต้องการจำเป็นภายนอกการกำกับติดตามงานการวางแผนพัฒนาและการประเมินการทำงานต่างๆและรูปแบบที่ 8 คือรูปแบบการบริหารคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management Model) นิยามประสิทธิภาพโรงเรียนว่าเป็นโรงเรียนที่สามารถบริหารจัดการโดยรวมให้สนองความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและประสบผลตามเป้าหมายที่กำหนดเงื่อนไขของการใช้รูปแบบนี้อยู่ที่ว่าต้องมีความสอดคล้องของเป้าหมายหรือความต้องการจำเป็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินคือความเป็นผู้นำการบริหารจัดการกระบวนการทำงานและผลงานนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับรูปแบบการบริหารโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) “SBM” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ยึดหลักการกระจายอำนาจในการตัดสินใจจากส่วนกลางไปสู่โรงเรียน โดยมุ่งไปที่การตัดสินใจร่วมกันในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่

แนวคิดการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ (Area-Based Collaborative Research: ABC)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเป็นหน่วยงานของรัฐนอกระบบราชการ ภายใต้กำกับของสำนักนายกรัฐมนตรีมีหน้าที่สำคัญคือการสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศ งานครอบคลุมหลายด้าน ตั้งแต่เรื่องของด้านเกษตร สิ่งแวดล้อม สวัสดิภาพสาธารณะชุมชน สังคม อุตสาหกรรม ตลอดไปจนถึงนโยบายระดับชาติ และความสัมพันธ์ข้ามชาติในระยะแรก ๆ ของการทำงาน สกว. ได้สนับสนุนการสร้างความรู้โดยทั่วไป เพื่อตอบ“คำถามของผู้ยากรู้” คือนักวิจัยผู้เสนอโครงการไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยพื้นฐานหรืองานวิจัยประยุกต์ เมื่อผู้ยากรู้ได้รับคำตอบแล้วก็ป็นอันสิ้นสุด แต่เมื่อ สกว. ทำงานไปนานขึ้น มีผลงานมากขึ้น ก็มีความคาดหวังว่างานวิจัยจะตอบ “คำถามของสังคม” ได้มากขึ้นคำถามของสังคมนี้เป็น คำถามของกลุ่มคนไม่ใช่คนๆเดียวมีความซับซ้อนมากกว่ามีเงื่อนไขความเป็นจริงมากกว่า การที่จะตอบคำถามชนิดนี้ได้จะต้องเข้าใจที่มาของคำถาม เข้าใจความสัมพันธ์ของกลุ่มคนเข้าใจเครื่องมือหรือศาสตร์ต่างๆที่จะเลือกใช้และเข้าใจการผสมผสานศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อการตอบคำถามนั้น โชคดีที่ว่า สังคมไทยมีเครื่องมือหลายอย่างแต่ถึงกระนั้นประเด็นสำคัญก็คือไม่ได้มีการรวบรวมเครื่องมือเหล่านี้มาทำงานร่วมกันเพื่อตอบคำถามจริงๆเรามักใช้เครื่องมือทีละอย่างเพื่อหาคำตอบ เช่น ใช้เทคโนโลยีบ้าง ใช้กฎหมายบ้าง ใช้กระบวนการทางสังคมบ้าง เครื่องมือแต่ละอย่างถึงจะดีอย่างไรก็มีขีดความสามารถเฉพาะด้านเท่านั้น การพัฒนาที่ขึ้นกับเครื่องมือเหล่านี้จึงสับสนและขัดแย้งกัน และมักสร้างปัญหาใหม่ให้แก้อีก วงจรนี้เกิดขึ้น

ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในประเทศไทยเป็นเวลาหลายสิบปีมาแล้วการก้าวพ้นวงจรซ้ำซากนี้ให้ได้เป็น ภารกิจสำคัญของสกว. ในการ“สร้างความรู้เพื่อพัฒนาประเทศ” ซึ่ง สกว. เชื่อว่าต้องเริ่มจากการถามคำถามที่เหมาะสมก่อน แล้วจึงสร้างความรู้ที่ผสมผสานเครื่องมือต่างๆขึ้นมาตอบคำถามนั้นไม่ว่าจะเป็นความรู้เกี่ยวกับการสร้างเศรษฐกิจที่เข้มแข็งการเสริมสร้างสังคมที่อยู่ดีมีสุขหรือการรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศให้ยั่งยืน

งานวิจัยเพื่อพัฒนาทั้งพื้นที่หรือเรียกโดยย่อว่างาน ABC เป็นกระบวนการจัดการงานวิจัยที่สกว. ได้เริ่มพัฒนาแนวคิดและวิธีทำงานมาตั้งแต่ปี 2549 ด้วยการหาวิธีการ “ทอน” คำถามลงให้มีขนาดพอเหมาะสำหรับตอบได้ ด้วยการลดขนาดจาก “ประเทศไทย” ลงเป็น “จังหวัด” เพื่อจะเห็นแนวทางที่จะตอบคำถามได้เป้าหมายของงานนี้คือ การพัฒนาความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจ สังคมของพื้นที่ด้วยการพัฒนากลไกการจัดการของจังหวัดให้มีข้อมูลและความรู้ที่จำเป็นเพื่อกำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดสำหรับจังหวัดโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือ

งาน Area-Based Collaborative Research มีหลักสำคัญ 4 ข้อ คือ

1. ใช้ “พื้นที่” เป็นตัวร่วม คือ จังหวัด เพราะมีกลไกบริหารที่ค่อนข้างจะชัดเจนอยู่แล้วมีทรัพยากรในการบริหารไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ กำลังคนชัดเจน แต่ขาดข้อมูลความรู้ ขาดการมีส่วนร่วม ฉะนั้นงาน ABC จึงเน้นการเข้าไปเสริมกลไกการจัดการของภาคีจังหวัด ซึ่งหมายรวมถึงภาครัฐ เอกชน ภาคธุรกิจ ประชาสังคม สถาบันการศึกษา สถาบันความรู้ในด้านวิชาการ

2. โจทย์วิจัยเป็นปัญหาของจังหวัด หมายความว่า ทุกคนเห็นว่าเรื่องนี้ควรจะทำเป็น โจทย์เชิงพัฒนา ไม่ใช่โจทย์วิจัย คือปัญหาที่มีมาทางพัฒนา แต่ว่าจะต้องมีกระบวนการบางอย่างมาแปลให้เป็น โจทย์วิจัย การตอบโจทย์ลักษณะนี้ต้องการการบูรณาการงานหลายสาขาไม่ใช่งานสังคมศาสตร์อย่างเดียว ไม่ใช่งานเศรษฐศาสตร์ หรือเทคโนโลยีอย่างเดียว

3. กลไกจังหวัดเป็นผู้ร่วมกำหนดโจทย์ และร่วมกำกับการทำงาน คือ เดินไปด้วยกันกระบวนการทำงาน ABC จึงเป็นการพัฒนาบนฐานข้อเท็จจริงข้อมูลความรู้และการมีส่วนร่วม(Collaboration)ตั้งแต่ต้น

4. ABC ทำงานบนฐานข้อมูล และข้อเท็จจริง ไม่ใช่ความเห็น หรือความเชื่อ Output ของงาน ABC มี 2 ประการ คือ

4.1 ผลสำเร็จของการแก้ปัญหาที่เป็นโจทย์ร่วมของภาคีพัฒนาในพื้นที่ได้ หมายถึงสิ่งที่ปัญหาอยู่ เปลี่ยนให้ดีขึ้น สิ่งที่เป็นโอกาส แต่ยังไม่ได้ใช้ ก็ใช้ให้มากขึ้น

4.2 เกิด “กลไก”ที่มีความสามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ กล่าวคือ กลไกเดิม อาจจะมีแต่ภาครัฐอย่างเดียว หรือมีแต่ธุรกิจ Dominate อย่างเดียว แต่จะอย่างไรให้เป็นกลไกที่มีผล ประโยชน์ร่วมกัน มีความเป็นธรรมพอสมควรระหว่างกันมีความสามารถในการจัดการเรื่องใหม่ ๆ ใน อนาคตได้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). 2551 : 1-2)

วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

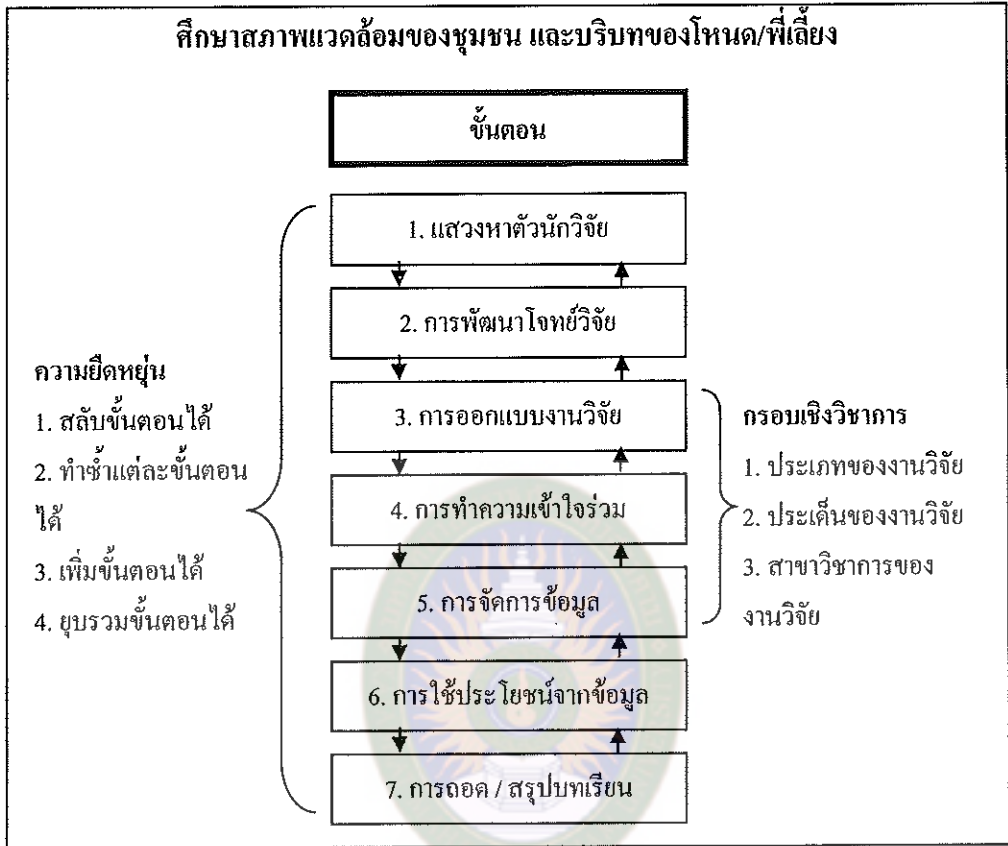
วิธีวิทยาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาจากองค์ประกอบ 3 ส่วนที่สำคัญคือ 1) งานวิจัยวิชาการ 2) งาน พัฒนา และ 3) วิธีแบบชาวบ้าน

งานวิจัยวิชาการ คือ งานที่รักษาแก่นของขั้นตอนที่จำเป็นของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ อาจมีการตัด ลดทอน ทดแทน แปรรูป เช่น นักวิจัยที่เป็นชาวบ้านจะไม่เตรียมฐานความรู้ด้วยการทบทวนวรรณกรรม (Review Literature) แต่จะจัดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เข้ามาทดแทน

งานพัฒนา คือ การรักษาเป้าหมายที่จะนำเอาความรู้ที่ค้นพบไปค้นคิดกิจกรรม เพื่อการปรับปรุงแก้ไข สภาพแวดล้อม ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีอย่างมีแผน มีข้อมูล-ข้อเท็จจริงรองรับ (Planned Change)

วิถีชาวบ้าน คือ นักวิจัยชาวบ้านที่มีวิธีคิดแตกต่างไปจากนักวิจัย นักพัฒนา ดังนั้นทุกขั้นตอนจึงต้อง กำกับด้วยวิธีแบบชาวบ้าน เพื่อให้ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัย สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง(Applicable)

ขั้นตอนวิธีวิทยางานวิจัยโดยสรุปมี 7 ขั้นตอน โดยขั้นตอนเหล่านี้จะเน้นไปที่คุณลักษณะเฉพาะที่ปรากฏ ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ต่างไปจากวิธีวิทยาของการวิจัยแบบวิชาการทั่วไปมีดังนี้ 1) การแสวงหาตัวนักวิจัย 2) การพัฒนาโจทย์วิจัย 3) การออกแบบงานวิจัย 4) การทำความเข้าใจร่วม 5) การจัดการข้อมูล 6) การใช้ ประโยชน์จากข้อมูล 7) การสรุปบทเรียน โดยขั้นตอนเหล่านี้สามารถปรับหรือมีความยืดหยุ่นตามความ เหมาะสมของประเด็น พื้นที่ หรือกระบวนการ แม้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นถูกจัดว่าเป็นงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) แต่ในวิธีวิทยาทั้ง 7 ขั้นตอนนั้นมีอยู่ 3 ขั้นตอนที่ยังสอดคล้องกับวิธีวิทยา ของการวิจัยเชิงวิชาการทั่วไป คือขั้นตอนที่ 3 ถึง 5 ที่มีกรอบเชิงวิชาการที่ต้องคำนึงถึง คือ ประเภทของ งานวิจัย ประเด็นของงานวิจัยและสาขาวิชาการของงานวิจัย (กาญจนา แก้วเทพ. 2552 : 29)

แผนภาพที่ 3 แสดงวิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น(กาญจนา แก้วเทพ.2553 : 29)

5. บริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดหนองคาย

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากลุ่มที่ 8 จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย 14 โรงเรียน คือ

1. โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษาฯ วัดศรีระเกษ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
2. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัด โกเสยเขต ตำบลปะโค อำเภอเมือง
3. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัด ไตรภูมิ ตำบลเซกา อำเภอเซกา
4. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัด โพธิ์งาม ตำบลวัดหลวง อำเภอโพนพิสัย
5. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดศรี โสภณธรรมทาน ตำบลบึงกาฬ อำเภอบึงกาฬ
6. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดเขตอุดม ตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง
7. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดช้างเผือก ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่
8. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธาตุราชภูร์บำรุง ตำบลหนองกอมเกาะ อำเภอเมือง
9. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธาตุบังพวน ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมือง
10. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดอัมพวัน ตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ
11. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดเวฬุวันวิทยา ตำบลชุมภูพร อำเภอศรีวิไล
12. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัด โพธิ์สมภาร ตำบลหนองสองห้อง อำเภอเมือง
13. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดกุ่มภักดิ์ธรรม ตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ
14. โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดจันทรมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนบาลีสาธิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียนวัดศรีระเกษ

โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียนวัดศรีระเกษ ตั้งอยู่เลขที่ 1167 ถนน มีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย รหัสไปรษณีย์ 43000 สังกัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 เปิดสอนตั้งแต่ระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8

ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้จัดการโรงเรียน พระราชพุดมณี (ประทัย วชิรญาโณ) วุฒิการศึกษาสูงสุด Philosophy of doctor สาขา Philosophy ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบัน

ผู้อำนวยการโรงเรียน พระศรีวชิรโมลี (บุญถม สุนทรเมธี) วุฒิการศึกษาสูงสุด เปรียญธรรม 9 ประโยค และ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขา ครุศาสตร์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ดำรงตำแหน่งในโรงเรียนนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 จนถึงปัจจุบัน

คำขวัญ และวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา

คำขวัญโรงเรียน “ปัญญา โลกสุขมี ปชฺโชโต ปัญญา เป็นแสงสว่าง ในโลก”

วัตถุประสงค์ของสถานศึกษา

1. เปิดโอกาสให้เยาวชนที่เข้ามาบรรพชา อุปสมบท ให้มีโอกาสเสมอภาคทางการศึกษา
2. ขยายการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร ลดการหลงไหลเข้าไปเรียนต่อในกรุงเทพฯ
3. เสริมสร้างศาสนทายาทเพื่อให้สืบทอดพระพุทธศาสนา เมื่อลาสิกขาก็สามารถนำความรู้ประกอบอาชีพ และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ
4. ส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือและยกระดับการศึกษาของพระสงฆ์ สามเณร ในอันจะเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้น

5. เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาที่รัฐบาลไม่สามารถจัดให้ได้อย่างทั่วถึง

ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษา

ปรัชญา : “ความรู้ คู่คุณธรรม”

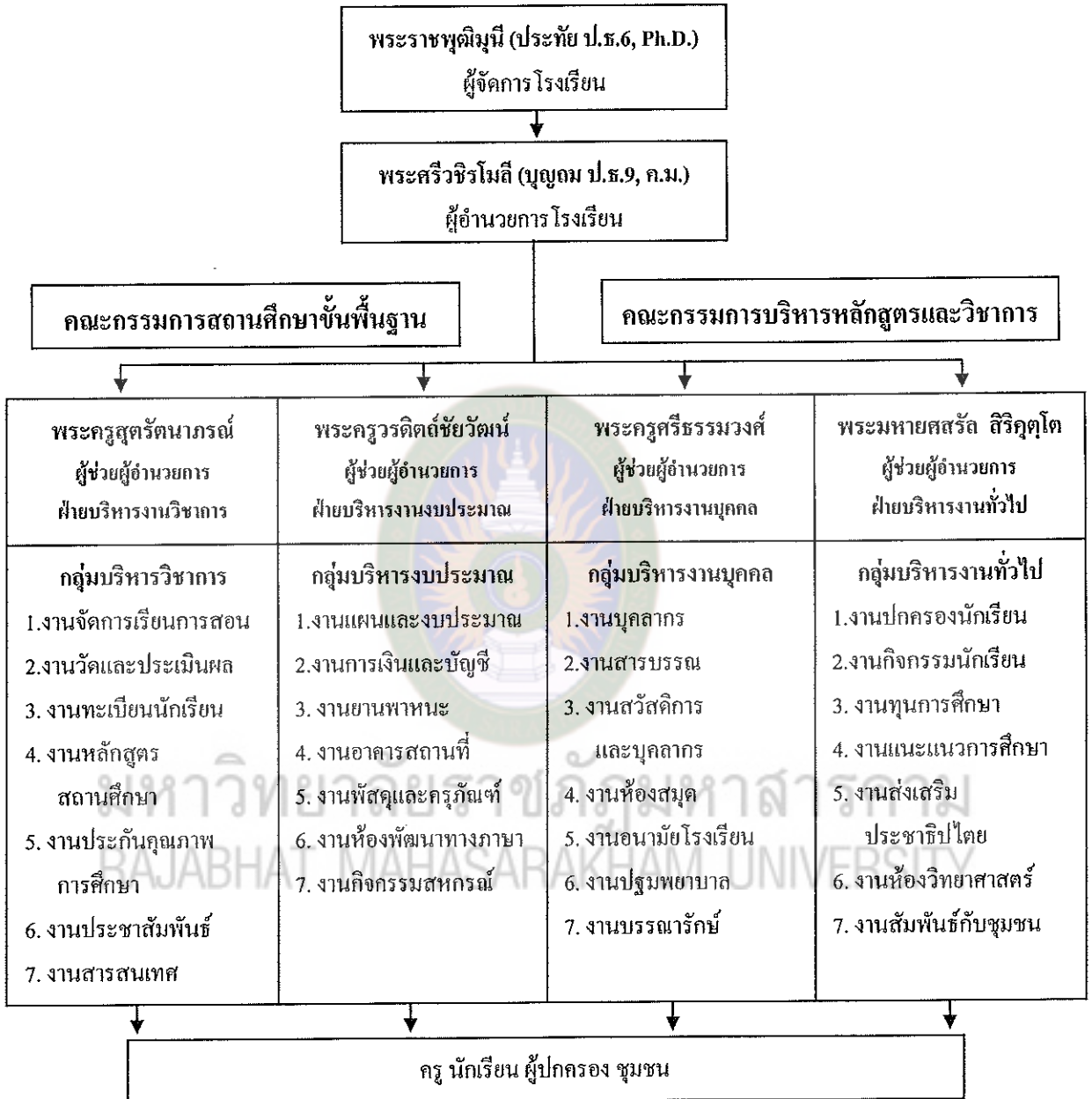
วิสัยทัศน์ (Vision)

โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงเรียนวัดศรีระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคายบริหาร จัดการศึกษา พัฒนาผู้เรียนให้เก่ง ดี มีความรู้ ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม สัมพันธ์กับชุมชน ดำรงตนอยู่ในระบอบประชาธิปไตย อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและสิ่งแวดล้อม

พันธกิจ (Mission)

1. จัดการศึกษาให้กับนักเรียน ในช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4
2. นักเรียนได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม อันพึงประสงค์
5. พัฒนา ปรับปรุงหลักสูตร โรงเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับความ ต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและชุมชน
6. จัดบรรยากาศ พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความร่มรื่น น่าอยู่ น่าเรียน และมีความปลอดภัย

ระบบโครงสร้างการบริหารของโรงเรียนบาลีสาธิตศึกษาฯ โรงเรียนวัดศรีเกษ จังหวัดหนองคาย

แผนภาพที่ 4 แสดงระบบโครงสร้างการบริหารของโรงเรียนบาลีสาธิตศึกษาฯ โรงเรียนวัดศรีเกษ จังหวัดหนองคายปีการศึกษา 2553.(พระศรีวิชโรลี, 2553 : 5)

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้เรียนรู้ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ (เจริญผล สุวรรณโชติ. 2543 : 138) ซึ่งปัจจุบันสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการศึกษาของสงฆ์ประเภทนี้ภายใต้การควบคุมของสภาการศึกษาคณะสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน และยังมีคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดังนี้

1. สภาการศึกษาสงฆ์

สภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม เมื่อ พ.ศ. 2512 ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน แม่กองบาลี และแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นรองประธาน 2 รูป นายกสภามหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย อธิการบดีสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เลขาธิการมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย เลขาธิการสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ และผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 9 ท่าน ที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งตามคำกราบทูลของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ หน้าที่สำคัญของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ คือ ควบคุมและส่งเสริมการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยมีอำนาจพิจารณาให้ความเห็นชอบนโยบายงาน โครงการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตร และแบบเรียนตามโครงการศึกษาทุกระดับพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับการศึกษา ตลอดจนพิจารณาเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย ทั้งนี้อำนาจแต่งตั้งกรรมการทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษาอีกด้วย (กิตติ ธีรसानนท์. 2539 : 15)

2. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ปีพุทธศักราช 2545 ซึ่งมีฐานะเป็นกรมขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2546 : 15)

2.1 ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

2.2 รับสนองงาน ประสานงานและถวายการสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์การบริหาร การปกครอง

2.3 เสนอแนวทางกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา

2.4 ส่งเสริม ดูแล รักษาและทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา

2.5 ดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางทางพระพุทธศาสนา

- 2.6 พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา
- 2.7 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย
- 2.8 ทำนุบำรุง ส่งเสริมการพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม
- 2.9 ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่

กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

3. กองพุทธศาสนศึกษา

เป็นหน่วยงานที่สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ทำหน้าดูแลการบริการงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาโดยตรงซึ่งมีหน้าที่ดังนี้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546 : 11-12)

3.1 ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุม ดูแล จัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และรับผิดชอบงานการศึกษาของคณะสงฆ์ การศึกษาสังเคราะห์ และการศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศาสนา

3.2 ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำสื่อการเรียนการสอนด้านศาสนาวิเคราะห์ทาง วิชาการต่างๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งความรู้ที่เป็นระบบและอ้างอิงได้

3.3 สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาทุกระดับ รวมทั้งการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการศึกษาทุกประเภท

3.4 ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

4. คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย อธิบดีกรมการศาสนาเป็นประธาน ผู้แทนกรมสามัญศึกษา ผู้แทนกรมวิชาการ ผู้แทนสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ผู้แทนกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวนไม่เกิน 4 ท่าน เป็นกรรมการและผู้อำนวยการกองศาสนศึกษา กรมการศาสนาเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (วิชัย ธรรมเจริญ, 2541 : 28-29)

4.1 กำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุน

4.2 กำหนดนโยบายและแผนเพื่อพัฒนาโรงเรียน

4.3 พิจารณาวินิจฉัยคำร้องทุกข์ของผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ผู้อำนวยการ ครู และเจ้าหน้าที่

4.4 ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักและป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก

4.5 ให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษา

4.6 ตรวจสอบการดำเนินการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตลอดจนหลักฐานเอกสารต่าง ๆ ทุกประเภท ถ้าปรากฏมีความบกพร่องให้พิจารณาเสนอกรมการศาสนาเพื่อขอความเห็นจากประธานสภาการศึกษาของคณะสงฆ์ เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว กรมการศาสนามีอำนาจสั่งปิดโรงเรียนได้

4.7 วินิจฉัยชี้ขาด ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามระเบียบนี้

4.8 แต่งตั้งคณะกรรมการให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามอบหมาย

5. กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนโรงเรียนต่างๆ โรงเรียนละ 1 ท่าน ยกเว้นกลุ่มโรงเรียนที่มีโรงเรียนไม่เกิน 10 โรงเรียน ให้มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน ประกอบด้วยบุคลากรดังต่อไปนี้ (วิชัย ธรรมเจริญ, 2541 : 33-34)

5.1 ผู้จัดการโรงเรียน

5.2 ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่

5.3 ครูคฤหัสถ์จากโรงเรียนกลุ่มโรงเรียนละ 1 ท่าน

ให้คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนเลือกประธานกรรมการ และรองประธานกรรมการ สำหรับรองประธานกรรมการ กลุ่มโรงเรียนใดมีโรงเรียน 40 โรงเรียน ให้เลือกรองประธานได้ 2 รูป และให้เลือกรองประธานเพิ่มขึ้นอีก 1 รูป ต่อ 20 โรงเรียน ที่เพิ่มขึ้นจาก 40 โรงเรียน ส่วนตำแหน่งกรรมการและเลขานุการ ให้ประธานกรรมการเป็นผู้เลือก การเลือกผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวให้เลือกจากบุคลากรในคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน เว้นแต่ประธานกรรมการในการแต่งตั้ง กรมการศาสนาจะแต่งตั้งเฉพาะตำแหน่งประธานกรรมการ ส่วนตำแหน่งอื่น ให้ประธานเป็นผู้แต่งตั้งแล้วรายงานกรมการศาสนาทราบ ผู้ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ให้อยู่ในตำแหน่งคราวละ 2 ปีงบประมาณ ถ้าผู้ได้รับเลือกพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ให้เลือกผู้ดำรงตำแหน่งแทนจนครบวาระ สำหรับตำแหน่งประธานกรรมการ ถ้าวาระดำรงตำแหน่งเหลือไม่ถึง 60 วัน ไม่ต้องเลือกผู้ดำรงตำแหน่งแทน

คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (วิชัย ธรรมเจริญ, 2541 : 35)

1. กำหนดนโยบายการบริหารกลุ่มโรงเรียนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

2. ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพในการบริหารงานโรงเรียน และงานวิชาการ ให้มีมาตรฐานสูงขึ้นและอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

3. ติดตามและประเมินผลการบริหาร โรงเรียนและรายงานผลการดำเนินงานให้กรรมการศาสนาทราบ

4. ดำเนินการอื่นๆ เพื่อพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้เจริญก้าวหน้า

สรุปได้ว่า หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย สภาการศึกษาสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่รับสนองงาน ประสานงาน ส่งเสริม ดูแลทำนุบำรุงศาสนสถาน และศาสนวัตถุ และกองพุทธศาสนศึกษาที่ทำหน้าที่ดูแลการปฏิบัติงาน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยตรง นอกจากนี้ยังมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน

การบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 มาตรา 45 กำหนดให้มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นและพระราชกฤษฎีกา โอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม กอง พ.ศ. 2545 มาตรา 195 กำหนดให้โอนบรรดากิจการ อำนาจหน้าที่ ของกรมการศาสนาบางส่วนมาเป็นของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนให้อิงตามสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งขอขยายและภารกิจการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมี 4 ด้าน ได้แก่ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 32-42)

1. การบริหารวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษาเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ โดยการบริหารงานวิชาการมีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การโรงเรียนวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสาน

ความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรหน่วยงานและสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลลัพธ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดการหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษารวมทั้งจัดการหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน ซึ่งการบริหารงานงบประมาณมีภารกิจเกี่ยวกับการจัดทำและเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและการดำเนินงาน การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษาการระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคลากร

การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมายระเบียบเป็นไปตามธรรมชาติของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถมีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการบริหารงานบุคคลมีภารกิจเกี่ยวกับการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหา และการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและรักษาวินัย การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบริหารองค์กรให้บริการอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยยึดบทบาทในการประสานงานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการบริหารการศึกษาทุกรูปแบบมุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมส่งเสริมในการบริหารและการจัดการสถานศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความ โปร่งใสความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคลชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งการบริหารทั่วไปมีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานธุรการงานเลขานุการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานการพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานงาน

และพัฒนาเครือข่ายการศึกษาการจัดการระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรงานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียนการส่งเสริมและประสานงานจัดการศึกษา ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมงานกิจการ นักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานงานราชการกับเขตพื้นที่ การศึกษาและในหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานงานราชการกับเขตพื้นที่ การศึกษาและในหน่วยงานอื่น การจัดการระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะ งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สรุปได้ว่าการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้อง พัฒนาสมรรถภาพความรู้ความสามารถให้เป็นผู้บริหารมืออาชีพที่มีความพร้อมที่จะบริหารตามการ กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านบริหารทั่วไป ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และบริหารในรูปแบบคณะกรรมการ โรงเรียน

6. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11

ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกัน เพิ่มขึ้น และมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแตกต่างกันไปทั้งในระดับปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของ ค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความ เสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศ ให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ของประเทศให้ เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้

ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงมีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุล ระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับเมือง เตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรู้” ในการพัฒนาด้านต่างๆ ด้วยความรอบคอบเป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและศานิกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วย “ความเพียร” จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับ ปัจเจก ครอบครั้ว ชุมชน สังคม และประชาชาติ

การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกัน เพิ่มขึ้นในมิติการพัฒนาด้านต่างๆ เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่สังคมไทยต้องเผชิญและเสริมรากฐานของประเทศด้านต่างๆ ให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน โดยมีแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ดังนี้

1. การพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครั้ว และชุมชนสู่สังคมที่มีคุณภาพ สามารถจัดการความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1.1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึง

ทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สามารถเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมอย่างเสมอภาคและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่ โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวมและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนใน กระบวนการพัฒนาประเทศ

1.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการพัฒนา คุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีโอกาสและ สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้ เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน

2. การปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจสู่ทิศทางการเติบโตในรูปแบบใหม่ ที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ ภายในประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับ ผู้ประกอบการในภาคการผลิตและบริการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผู้ประกอบการ หนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในภาคเกษตร ให้ใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับสู่การผลิตและการให้บริการบนฐานความรู้ และที่เป็น มิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้มีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกัน และกัน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ประกอบด้วย

2.1 การสร้างความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและ สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตอาหารและพลังงานที่มีความ มั่นคง โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร การสร้างความมั่นคงในอาชีพและ รายได้ให้แก่เกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการสร้าง ความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตรสามารถพึ่งตนเองและเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ได้อย่างมั่นคง

2.2 การปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ให้ความสำคัญ กับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ บนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา ภายใต้ปัจจัย สสนับสนุน ที่เอื้ออำนวยและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ สร้างมูลค่า เพิ่ม ให้กับสาขาบริการที่มี ศักยภาพพัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎ ระเบียบต่างๆ และบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่ เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ

2.3 การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและ สังคมให้มีความสำคัญกับการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศกับความร่วมมือ ระหว่าง ประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการ เปลี่ยนแปลงจากภายนอกให้มีความสำคัญกับการพัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน และ ยึดผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค สร้างปฏิสัมพันธ์ในความร่วมมือระหว่าง ประเทศอย่างสร้างสรรค์ เตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และ เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาภายในประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นให้ก้าวทันการ เปลี่ยนแปลง

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนให้มีความสำคัญกับการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐาน ของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ การปรับกระบวนการพัฒนาและ ขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไป กับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัย พิบัติทางธรรมชาติ สร้างภูมิคุ้มกัน ด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและเพิ่มบทบาทของไทยในเวทีประชาคมโลกเพื่อให้สังคมมี ภูมิคุ้มกัน สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนในสังคมไทย

โดยสรุป การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติ ต่างๆ ให้แก่ บังเอิญ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ โดยใช้แนวคิดและทิศทางพัฒนาประเทศ สู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 พร้อมทั้งขยาย การนาทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก 3 ทุน ทั้งทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูล กัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ก้าว สู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผนการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำความรู้ และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทัน สร้างความยั่งยืน ของภาคเกษตรและ

ความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาลและความสมานฉันท์ในทุกภาคส่วนและทุกระดับ เป็นฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุล มุ่งสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555 : ฉ-ช)

7. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสัปปายะธรรม

ปฏิรูปเกษตรอุตสาหกรรมสำเร็จแห่งการบริหาร โรงเรียนวัดในยุคปัจจุบัน(พระพิพัฒนภรณ์ บุญเทียน. 2547 : 39)
ความเป็นมาและความสำคัญ

ในปัจจุบันการบริหาร โรงเรียนวัดจะยึดภารกิจของ โรงเรียนวัดตามที่กำหนดเอาไว้พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 แต่การบริหาร โรงเรียนวัดโดยส่วนใหญ่ยังไม่ประสบความสำเร็จ มีส่วนที่ต้องปรับปรุงอีกมากมาย เช่น การขาดการ ศึกษารูปแบบที่ดีที่จะเข้ามาบวช จัดการเผยแผ่ธรรมะยังขาดความต่อเนื่อง การบริหารโรงเรียนวัดให้มีอาคาร สถานที่เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมยังทำได้ไม่ดีนักทำให้โรงเรียนวัดขาดความน่าสนใจ ความ เชื่อมโยงในเรื่องของคลัง วัตถุมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ยังมีอยู่ทั่วไป การดำเนินงานต่างๆ ของ โรงเรียนวัดส่วนใหญ่ยังขาดการวางแผนในระยะยาว (สุพัฒน์ มนต์ไพบูลย์ และคณะ. 2539 : 6-9) จาก สาเหตุดังกล่าวทำให้โรงเรียนวัดเสื่อมลงจากบทบาทเดิมที่เคยเป็นมาแต่อดีตมากยิ่งขึ้น คนไม่ค่อยเข้า โรงเรียนวัด ผู้ยึดหลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตลดน้อยลง แต่หากมองปัญหาเหล่านี้ในมุมมองกลับแล้วจะ พบว่า แท้จริงคนทุกคนอยากเข้าโรงเรียนวัด เพียงแต่โรงเรียนวัดยังไม่น่าเข้า ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของ พระสงฆ์ที่จะต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาโรงเรียนวัดให้น่าเข้า โดยการปรับปรุงโรงเรียนวัดให้มีความ เหมาะสมในด้านต่างๆ โดยอาจยึดตามหลักสัปปายะ 4 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหลักธรรมอย่าง หนึ่งมาใช้ในการบริหาร โรงเรียนวัด เพื่อพัฒนาโรงเรียนวัดให้เหมาะสมแก่การสร้างคนดี

1. ความหมายของสัปปายะ

สัปปายะเป็นศัพท์มาจากภาษาบาลี ได้มีผู้ให้ความหมายของสัปปายะเอาไว้ดังต่อไปนี้

สัปายะ

โดยหลักธรรมชาติทั่วไปถือว่าสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของบุคคลต่อความเสื่อม ความเจริญของบุคคล ถ้าบุคคลอาศัยอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี ก็จะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้มาก ในทางการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมก็เช่นเดียวกัน สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม เรียกว่า สัปายะ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติปฏิบัติทางจิต เรียกว่า อสัปายะ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็น สัปายะ และ อสัปายะ สำหรับผู้ประพฤติวัตรและปฏิบัติกรรมฐาน ดังนี้

อวาโส โคจร ภาสุถ์	บุคคโล โภชน อุตฺ
อิริยาปโลติ สตุเตเต	อสัปายะ วิพหษย
สัปายะ สตุต เสเวถ	เอวมุหิ ปฏิปหฺชโต
น จิเรเนว กาเลน โหติ	กสุสจิ อปฺปนา

“พระโยคาวจร พึงเว้นสิ่งที่เป็นอสัปายะ 7 สิ่งนี้ คือ 1) ที่อยู่ (อวาส) 2) โคจรคาม 3) การพูดคุย 4) บุคคล 5) โภชนะ 6) ฤดู และ 7) อิริยาบถ ดังนั้น พึงแสวงหาสิ่งที่เป็นสัปายะ 7 สิ่ง เพราะเมื่อพระโยคาวจรปฏิบัติได้อย่างนี้ อปฺปนา ย่อมจะมีแก่พระโยคาวจรบางรูปโดยกาลไม่นานนัก” (พุทธระคอตคอม. 2553 : 3)

ปิ่น มุฑุกันต์ (2535 : 251) ได้กล่าวว่า บ้านเมืองไทยของเราเป็นสัปายะมาแต่โบราณกาลแล้ว มีชาติศาสนาพระมหากษัตริย์และอิสราภาพ ตลอดจนขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมเป็นของตนเองครบถ้วนสมบูรณ์ ทางที่จะทำให้บ้านเมืองเสียความสัปายะมีอยู่ทางเดียวคือการเปลี่ยนแปลงตามกระแสของภายนอก

พระภิกษุภิกษุคุณ (2544 : 4) ได้กล่าวถึงความหมายของสัปายะ 4 สูตรสำเร็จของการบริหารโรงเรียนวัดเอาไว้ว่า คนจะเป็นคนดีได้นั้นต้องคบคนดีเป็นกัลยาณมิตร และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการทำความดี และด้วยหลักการนี้เอง พระภิกษุต้องกลับมาถามตนเองว่า ได้ทำหน้าที่อบรมปณิธิให้คนเป็นคนดีและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนวัดให้เหมาะสมต่อการทำดีหรือไม่ เพราะถ้าไม่ทำโรงเรียนวัดก็จะทรุดโทรมลงเรื่อยๆ และคนดีในสังคมก็จะลดน้อยลง

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (2546 : 35) ได้กล่าวถึงความหมายของการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมหรือสัปายะเอาไว้ว่า ต้นโพธิ์ต้นไทร หากปลูกไว้ในกระถาง ถึงจะไม่ตาย ก็ต้องกลายเป็นไม้แคระแกร็น แต่ถ้านำไปปลูกในที่ดินดี มีบริเวณกว้างขวาง น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ก็โตวันโตคืน กลายเป็นต้นไม้ใหญ่ แผ่กิ่งก้านสาขาเต็มที เช่นเดียวกับคนเรา หากตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เลว ถึงจะมีความรู้ความสามารถ ก็ยากที่จะเอาดีได้ แต่ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแล้ว ก็สามารถสร้างความสำเร็จก้าวหน้าได้โดยง่าย

ดังนั้นสามารถสรุปความหมายของสัปปายะได้ว่าหมายถึง สถานที่ที่ช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะสถานที่ที่ดีอันประกอบไปด้วยที่อยู่อาศัยที่ดี อาหารที่ดี บุคคลที่ดี และธรรมะที่ดี จะช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสในการรับเอาสิ่งที่ดีๆ เพื่อพัฒนาจิตใจและนำไปใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อเป็นคนดีในสังคม

2. องค์ประกอบของสัปปายะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (2548 : 209), นายไขแคว็ด บ้านโคกหม้อ. (2550 : 3) พุทธะคอตคอม. (2553 : 3) ได้แสดงความหมายและองค์ประกอบของสัปปายะว่า สิ่งที่สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกี่ยวข้อง, สิ่งที่เหมาะสม อันเกี่ยวเนื่องในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ประกอบด้วยองค์ 7 คือ

- 1) อาวาสสัปปายะ ได้แก่ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม สถานที่จัดการเรียนรู้สบายด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดี 2) โจรสัปปายะ ได้แก่ ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม ชุมชนที่เราอยู่นั้นเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สืบทอดความเป็นอยู่ซึ่งกันและกันมาด้วยความเกื้อกูลด้วยดี สร้างสมความเป็นชุมชนกันมาอย่างตระหนักรู้ในความดีงาม 3) ภัตตสัปปายะ ได้แก่ มีหลักสูตรและเนื้อหาการเรียนรู้ที่ดีงามสร้างเสริมวิถีชีวิตที่สุขสงบ สบายหมดทุกข์ การพูดคุยที่เหมาะสม 4) บุคคลสัปปายะ ได้แก่ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม อยู่ร่วมกับบุคคลที่ถึงธรรมผู้ก่อให้เราเกิดวิญญานแห่งการเรียนรู้และการจัดการชีวิตอย่างสงบงาม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ 5) โภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารที่เหมาะสม มีอาหารทางกายภาพชีวภาพพร้อมอุปกรณ์สร้างการเรียนรู้ที่ดี 6) อุตสัปปายะ ได้แก่ ดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม มีบรรยากาศและฤดูกาลในการเรียนรู้ที่สม่ำเสมอ โดยมีความเป็นกลางและความพอเพียงเป็นแกนสัมผัสในใจที่สบาย และ 7) อิริยาปถสัปปายะ ได้แก่ อิริยาปถที่เหมาะสม มีกิจกรรมสร้างเสริมการเรียนรู้ที่ทำให้ตนเองและชุมชนเกิดความเคลื่อนไหว พัฒนาการเรียนรู้เสริมสร้างพลังแห่งตนและชุมชน รวมทั้งขยายตัวสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการพัฒนาที่ดีงาม

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 ก : 4), พระมหาสมชาย ฐานะวุฑโฒ (2546 : 36-37), ฤๅเศศวร (2549 : 1), พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อดิล ฐิตธมฺโม. 2553 : 4-5) และ March 456 (2553 : 1) ได้กล่าวถึงสัปปายะตรงกันว่า สถานที่อันเหมาะสม 4 ประการ ดังนี้

1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม คือทำวัดให้เป็นอาราม เป็นรมณียสถาน รั้นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านจิตใจ ที่ตั้งวัดไม่ใกล้ไม่ไกลจากชุมชนเกินไป มีการแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วน ยิ่งในภาวะโลกร้อนด้วยแล้ว หากวัดได้มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา รั้นรั้นดูเป็นธรรมชาติ นับว่าเหมาะสมกับภาวะโลกอันแสนที่จะร้อนเหลือหลาย

ส่วนบางวัดตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมเป็นทุนเดิม เช่น ภูเขา ลำธาร สวน ป่า ได้เน้นเรื่องความสะอาดหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่ำเสมอเท่ากับว่าได้สร้างความสุขเพิ่มขึ้นแก่ผู้พบเห็น

2. อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เมื่อมีที่อยู่ที่สบายต้องคำนึงถึงการกินอาหาร ในสมัยก่อนเป็นหน้าที่ของพระภิกษุเทศ ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดสวัสดิการด้านอาหารจึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการรวมเรื่องต่าง ๆ เช่น การกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควรแบ่งเป็นสาย มีการเปลี่ยนเวรกันเพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวของภิกษุ มีการจัดฉันรวมกันเป็นที่แห่งเดียว เพื่อประโยชน์คือทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดิเรกกลาก ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปัฏฐาก ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวายและสามารถแนะนำอบรมได้ง่ายในเวลาก่อนและหลังอาหาร มีเจ้าหน้าที่รับนิมนต์ และทำหน้าที่แจกจ่ายการนิมนต์ให้ทั่วถึงโดยความเป็นธรรมหรือจัดตั้งมูลนิธิสังเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

3. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม บุคคลทั้งหมดต้องได้รับการอบรมจนกระทั่งอยู่ในเกณฑ์ดี อยู่ในระเบียบวินัย คำนึงถึงเรื่องบุคลากรที่อยู่ภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวัด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเจริญและความเสื่อมของศาสนา คนวัดแบ่งออกเป็น พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี และเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีบ้างบอกได้ว่าดูจากบุคคลทั้ง 4 ประเภทดังกล่าว ควรจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพ การติดต่อกัน ควรกำหนดเวลาสถานที่ ที่อยู่ของเด็กวัดควรสะอาดและมีระเบียบ มีการวางกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติพร้อมบทกำหนดโทษและควรกำหนดวันให้มีการพัฒนาวัดร่วมกัน

4. ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือสถานที่ประพฤติธรรม สิ่งที่จะก่อให้เกิด ธรรมสัปปายะ คือ บริเวณวัดร่มรื่น เป็นระเบียบ มีโครงการต้นไม้พุ่มไม้ได้ มีสภาพจิตใจ ปราศจากมลทิน คติธรรม โครงการเสด็จธรรมะตามสาย รับฟังกันทั่วบริเวณวัดทั้งในวันจัดงานบุญ และกระจายเสียงไปถึงชุมชนหมู่บ้านจัดสถานที่ฟังเทศน์ฟังธรรมในสถานที่สงบร่มเย็นอากาศถ่ายเทสะดวก จัดทำห้องสมุดธรรมะ โดยจัดหาหนังสือธรรมะ หนังสืออื่น ๆ ที่มีสาระประโยชน์เพื่อให้ผู้มาวัดได้อ่าน และมีที่นั่งอ่านหนังสือเป็นสัดส่วนเพียงพอ รักษาศีลปะหรือพุทธศิลป์ภายในวัด พิพิธภัณฑสถานของวัดจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น การบำรุงรักษาส่งเสริมวัดให้เป็นบ่อเกิดแห่งความสุข

อวาสลับป่ายะ (การบริหารโรงเรียนให้อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

การบริหาร โรงเรียนให้อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนั้น ประกอบไปด้วย ความหมายของ อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม วิธีดำเนินการให้อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม และเทคนิคการบริหาร โรงเรียนวัดให้อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม ดังนี้

1. ความหมายของอวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

เทพพร มังธานี (2541 : 38-39), วัดพระธรรมกาย (2542 : 16), พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 4), ทวี ภูรินทร์ (2545 : 26), พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 36-37), และสุชีราภรณ์ บริสุทธิ์ (2546 : 20) ได้ให้ความหมายของอวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมว่า หมายถึง ที่อยู่ของเรา รวมทั้งรอบบริเวณ โรงเรียนวัดของเรา เป็นที่ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ดี มีสุขลักษณะดี มีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่มีเสียงอึกทึก มีบริเวณกว้างขวาง มีสนามกีฬา ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น ดูแลให้เกิดความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ที่อยู่ที่เหมาะสม สามารถป้องกันอันตรายทางกายได้

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของอวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมได้ว่า หมายถึง สถานที่อยู่อาศัย อาคารสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมทางวัตถุภายนอกมีความเหมาะสม ถ้าเป็นการบริหาร โรงเรียนวัด หมายถึง การทำสถานที่ภายใน โรงเรียนวัดนั้น ให้มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น เหมาะสมกับความเป็นโรงเรียนวัด มีเสน่ห์น่าสนใจและน่าเข้าสำหรับพุทธศาสนิกชน

2. วิธีดำเนินการให้อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 4,6-8) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมไว้ในเรื่องสัปปายะ 4 สูตรสำเร็จการบริหารโรงเรียนวัดว่า อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนั้น หัวใจของอวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม คือ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย เป็นระเบียบ

แต่การจะทำให้ได้มาตรฐานทั้ง 5 ประการนั้น ต้องแบ่งงานออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ดังนี้คือ 1) การวางแผน 2) การก่อสร้าง 3) การบำรุงรักษา

2.1 การวางแผนให้อวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม ควรแบ่งให้ได้เป็น 3 เขตใหญ่ด้วยกัน คือ

2.1.1 พุทธาวาส คือ เขตที่มีโบสถ์เป็นแกนกลาง โดยถือปฏิบัติเหมือนอย่างกับว่ามีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในเขตนี้ กำหนดแยกออกมาอีกส่วนหนึ่งต่างหาก อย่าให้ไปปนกับส่วนอื่น

2.1.2 ชัมมาวาส คือ บริเวณที่จะเล่าเรียนศึกษาธรรมะ เช่น บริเวณที่จะใช้เป็นโรงเรียนบาลี-นักธรรม แม้ที่สุดจะเป็นศาลาสำหรับสอนธรรมะให้แก่สาธุชน ควรจัดให้อยู่ในเขตนี้ และต้องสร้างให้

ลักษณะอาคารคูมีระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งต้องระวังอย่าให้เสียงในแต่ละหลังดังไปรบกวนกันเอง ระวังอย่าให้เสียงดังไปรบกวนในเขตพุทธาวาส

2.1.3 สังฆาวาส คือ เขตที่พระภิกษุอยู่ ต้องแยกออกมาให้ชัดเจน

2.2 การก่อสร้างให้อาวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

ในการก่อสร้างอาคารแต่ละหลัง มีสิ่งที่น่าสนใจอยู่หลายเรื่อง แต่โดยภาพรวมแล้วก็จะมีเรื่องลักษณะรูปทรงของอาคารเป็นเรื่องแรก ในการก่อสร้างอาคารแต่ละหลังนั้นมีความจำเป็นจะต้องคำนึงถึง 3 เรื่องหลักต่อไปนี้ คือ

2.2.1 คำนึงถึงลักษณะการใช้งาน

ในแต่ละเขตที่วางผังก็จะมีพื้นที่การใช้งานแตกต่างกันไป อาคารในแต่ละพื้นที่ก็จะมีลักษณะการใช้งานตามวัตถุประสงค์ของพื้นที่นั้น เช่น โบสถ์อยู่ในเขตพุทธาวาส อาคารเรียน ศาลาพักผ่อน โรงฉัน อยู่ในเขตฆัมมาวาส ภูมิที่พักอยู่ในเขตสังฆาวาส เพราะฉะนั้นจะใช้งานอะไรต้องคำนึงถึงลักษณะให้ดี จะใช้อาคารนั้นทำงานอะไรก็ออกแบบให้เหมาะแก่การทำงานนั้น ปัจจุบันนี้ การใช้งานภายในโรงเรียนวัดต่างจากเมื่อก่อน มีกิจกรรมหลายๆอย่างได้เข้ามาอยู่ในโรงเรียนวัด เช่น ห้องสมุดก็เข้ามา ข้าราชการมาขอใช้สถานที่ กิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน หรือมีการประชุมประชาชน ขณะเดียวกัน โรงเรียนวัดเองก็มีกิจกรรมต่างๆเกิดขึ้นเยอะแยะเพื่อให้เข้ากับได้กับสภาพสังคมปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ลักษณะการใช้งานของอาคารแต่ละหลังจึงมีลักษณะเฉพาะเกิดขึ้นตามมา ต้องเอาลักษณะการใช้งานเป็นตัวตั้งในการคิด ส่วนว่ารูปแบบเป็นอย่างไรนั้นค่อยมาหารือกัน ถ้าเริ่มต้นการคิดที่ตรงนี้จะทำให้ การทำงานของโรงเรียนวัดคล่องขึ้น

2.2.2 คำนึงถึงวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง

ในเรื่องวัสดุที่จะใช้ในการก่อสร้างนั้น โดยเฉพาะอาคารโหนดมีความจำเป็นจะต้องใช้พื้นที่กว้างไม่ต้องมีเสากลางแล้ว จะต้องนำโครงเหล็กเข้ามาใช้ เพราะทำการสร้างได้รวดเร็วและราคาถูกกว่า พยายามเอาไม้มาใช้ให้น้อยที่สุด เช่น ใช้ไม้เฉพาะส่วนที่เป็นกรอบหน้าต่าง เพราะตอนนี้ป่าไม้เมืองไทยเหลืออยู่น้อยเต็มที

2.2.3 คำนึงถึงเทคนิคที่ใช้ในการก่อสร้าง เทคนิคที่ดีก็คือ ทำงานได้รวดเร็ว คุณภาพงานได้มาตรฐาน แข็งแรง ใช้งานได้นาน

2.3 การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ให้อาวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และบริเวณรอบๆ โรงเรียนวัด โบราณเมื่อดูอยู่คำหนึ่งว่า ”การสร้างโรงเรียนวัดว่ายากแล้ว แต่การดูแลรักษาโรงเรียนวัดยากยิ่งกว่า” เพราะการลงมือหาทุนทรัพย์สร้างโบสถ์สร้างศาลานั้น ในหลายๆแห่งกว่าจะได้โบสถ์มาหนึ่งหลังใช้เวลา 3 ปี 5 ปี แต่ต้องดูแลรักษาโบสถ์กันอีก

ห้าสิบปี เพราะฉะนั้นวลีที่ว่า “รักษายากกว่าสร้าง” เป็นเรื่องน่าคิด การรักษาสम्บัติพระศาสนา จะต้องฝึกคนในโรงเรียนวัดให้เป็นคนไม่ดูค้ายปล่อยผ่าน เวลาเดินผ่านอะไรต้องสังเกตความปกติของโรงเรียนวัดไปสองข้างทาง ถ้าเห็นขยะต้องเก็บ จะต้องฝึกทุกคนในโรงเรียนวัดให้ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดทั้งโรงเรียนวัด ช่วยกันสร้าง ช่วยกันซ่อมแซม

ทั้งหมดนี้ก็เป็นเรื่องที่อยู่ในอวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม ที่ใครทำตามหลักที่ว่านี้แล้วสถานที่นั้นก็จะมีหัวใจของอวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมเกิดขึ้นมา คือ สะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย และเป็นระเบียบนั่นเอง

3. เทคนิคการบริหารโรงเรียนให้อวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภิกษุวาวิริยคุณ (2544 : 8-9) ได้เสนอเทคนิคการบริหารโรงเรียนให้อวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมไว้ดังนี้

3.1 ความร่มรื่นภายในโรงเรียน คือ สร้างความร่มรื่นด้วยการปลูกต้นไม้

3.2 ข้อคิดเรื่องความสะอาดของโรงเรียนวัด

3.3 เหตุที่ทำให้โรงเรียนวัดตั้งอยู่ได้ไม่นาน

3.3.1 ของหายไม่หา

3.3.2 ของเสียไม่ซ่อม

3.3.3 ไร้ของไม่รู้จักประมาณ

3.3.4 ตั้งคนพาลเป็นหัวหน้า

จากผลการวิจัยของพระพิพัฒนภาน์ บุญเทียน (2547 : 104) ด้านอวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม พบว่า ระดับพฤติกรรมการบริหารโรงเรียนวัดตามหลักสัปปายะของเจ้าอวาตในจังหวัดนครราชสีมา ด้านอวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน เมื่อเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อที่เกี่ยวกับการเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่างๆ โดยคำนึงถึงความได้มาตรฐาน และข้อที่เกี่ยวกับการเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่างๆ โดยคำนึงถึงการใช้งานได้มั่นคงถาวร ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยระดับระดับพฤติกรรมต่ำที่สุด คือ ข้อที่เกี่ยวกับการมอบหมายให้บุคลากรในโรงเรียนวัดช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในโรงเรียนวัด

สรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียนวัดให้อวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนวัดมี หัวใจของอวาตเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัยและเป็น

ระเบียบ วางผังก่อสร้างอาคารโดยแบ่งออกเป็นเขตต่างๆชัดเจน ดำเนินการก่อสร้างอาคารโดยคำนึงถึง ลักษณะการใช้งาน การใช้วัสดุก่อสร้าง และเทคนิคที่ใช้ในการก่อสร้าง มีบำรุงรักษาอาคารสถานที่ สร้าง โรงเรียนวัดให้มีความร่มรื่นและความสะอาด ฝึกคนในโรงเรียนวัดให้มีสำนึกรับผิดชอบดูแลรักษาอาคาร สถานที่ในโรงเรียนวัด

อาหารสัปปายะ (การบริหารโรงเรียนวัดให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

การบริหารโรงเรียนวัดให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนั้น ประกอบไปด้วย ความหมายของ อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม วิธีดำเนินการให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม และเทคนิค บริหารโรงเรียนวัดให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม มีดังนี้

1. ความหมายของอาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

เทพพร มังธานี (2541 : 39), วัดพระธรรมกาย (2542 : 16), พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 4), ทวี ภูมิรินทร์ (2545 : 26), และพระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (2546 : 37) ได้ให้ความหมายของอาหารเป็นที่เอื้อ เกื้อหนุนเหมาะสมว่า หมายถึงบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถจัดหาอาหารการกินได้สะดวก การจัดหา อาหารในโรงเรียนวัดให้ส่งตัว และรวมไปถึงงบประมาณการเงินที่จะใช้ในโรงเรียนวัดต้องให้ลงตัวด้วย สถานที่ที่สามารถจัดหาอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ไม่มีพิษมีภัย มีระบบเกษตรกรรมที่ดีสามารถ ผลิตอาหารได้อย่างพอเพียง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของอาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมได้ว่า หมายถึง การมีอาหาร อย่างเพียงพอ สามารถจัดหาอาหารได้โดยสะดวก ถ้าเป็นการบริหารและจัดการ โรงเรียนวัดหมายถึงการมี โรงครัวในกรณีมีงาน โรงเรียนวัดหรือมีพระภิกษุสามเณรมาและการบริหารและจัดการรายได้ของ โรงเรียนวัดให้มีความเหมาะสม รวมไปถึงการกระจายเอกลักษณ์ให้แก่พระภิกษุสามเณรในโรงเรียนวัด

2. วิธีดำเนินการให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 10-11) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม ไว้ว่า เรื่องอาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนั้น มีอยู่ 2 ประเด็นใหญ่ที่เจ้าอาวาสต้องทำให้ดี คือ

2.1 โรงครัวต้องมีหัวใจของโรงครัว มาตรฐานในการให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม คือ

2.1.1 ทัศนเวลา

2.1.2 ปริมาณเพียงพอ

2.1.3 มีคุณค่าทางโภชนา

2.1.4 สะอาด

2.1.5 อร่อย

2.2 การระดมทุนพัฒนาโรงเรียนวัด คือ

2.2.1 การปฏิบัติตนให้ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์

2.2.2 คำพูดที่เป็นวาจาสุภาษิต ที่พระเราให้ธรรมทานแก่ญาติโยม จนกระทั่งเขารู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักปิดนรก เปิดสวรรค์ สร้างหนทางไปนิพพานให้ตนเอง

สรุปอาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม โดยสรุปแล้วอาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนี้มี 2 ประเด็นใหญ่ที่พระสงฆ์ต้องทำให้ดี ได้แก่ 1) คือ โรงครัวที่ดีต้องมีหัวใจของโรงครัว 5 ข้อ ได้แก่ 1) ทัศนเวลา ปริมาณพอเพียง สะอาด มีคุณค่าทางโภชนาการ และอร่อย และ 2) คือการระดมทุนพัฒนาโรงเรียนวัด อยู่ที่เหตุ 2 ประการ คือ การปฏิบัติตนให้ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยของพระสงฆ์และคำพูดที่เป็นวาจาสุภาษิตของพระสงฆ์ที่ให้ธรรมทานแก่ญาติโยม

3. เทคนิคการบริหารโรงเรียนวัดให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 10) ได้เสนอเทคนิคการบริหารโรงเรียนวัดให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมไว้ดังนี้

3.1 การกินข้าวพร้อมกัน

3.2 ฝากสักการะ

จากผลการวิจัยของพระพิพัฒนภรณ์ บุญเทียน (2547) ด้านอาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม พบว่าระดับพฤติกรรมการบริหารโรงเรียนวัดตามหลักสัปปายะของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ด้านอาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน เมื่อเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจะเห็นว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมสูงสุด คือ ข้อที่เกี่ยวกับการวางระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในโรงเรียนวัดฉันภัตตาหารพร้อมกัน ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมต่ำสุด คือ ข้อที่เกี่ยวกับการดูแลให้โรงครัวของโรงเรียนวัดมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ

สรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียนวัดให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนวัดมีหัวใจของโรงครัว มีความสะอาด อาหารมีคุณค่าทางโภชนาการ ปริมาณเพียงพอและทำทันเวลา มีทุนในการพัฒนาโรงเรียนวัดที่มาจากที่ตั้งอยู่ในความดีของพระสงฆ์ในโรงเรียนวัดด้วยการตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและการอบรมสั่งสอนอบรมคนในโรงเรียนวัดให้มีศีลและมารยาทงามในการหา

ทุนเข้าโรงเรียนวัด พระสงฆ์ในโรงเรียนวัดมีการบิณฑบาต ถิ่นภัตตาหารพร้อมกัน และแบ่งปันลาภที่ได้มาอย่างเป็นธรรม

บุคคลสัปปายะ (การบริหารโรงเรียนวัดให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

การบริหารโรงเรียนวัดให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนั้น ประกอบไปด้วย ความหมายของบุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม วิธีดำเนินการให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม และเทคนิคการบริหารโรงเรียนวัดให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม ดังนี้

1. ความหมายของบุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

เทพพร มังธานี (2541 : 39), วัดพระธรรมกาย (2542 : 16), พระภาวนาวิริยคุณ (2544 : 4), ทวี ภูมรินทร์ (2545 : 26), สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์ (2546 : 20), และพระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ (2546 : 37) ได้ให้ความหมายบุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมว่า หมายถึง บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม บุคคลที่อาศัยอยู่ในที่นั้นล้วนเป็นคนมีศีลธรรม รักความสงบ มีระเบียบวินัย เป็นกัลยาณมิตร ตั้งแต่เจ้าอาวาสลงมาจนกระทั่งสามเณร เด็กโรงเรียนวัด รวมทั้งใครก็ตามที่มาอาศัยอยู่ในโรงเรียนวัด ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลทั้งหมด และบุคคลเหล่านั้นต้องได้รับการอบรมให้มีกิริยามารยาทเรียบร้อยสมเป็นคนโรงเรียนวัด มีอัธยาศัยไมตรี ต้อนรับญาติโยมที่มาโรงเรียนวัดอย่างดี ต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัดและหมั่นศึกษาธรรมะปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ ให้คนโรงเรียนวัดเป็นแบบอย่างทางความประพฤติแก่ญาติโยมที่มาโรงเรียนวัดได้

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของบุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมได้ว่า หมายถึง บุคคลต่างๆที่อยู่รอบข้างเราเป็นคนดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย ถ้ากล่าวถึงการบริหารโรงเรียนวัดแล้ว หมายถึง บุคลากรของโรงเรียนวัดจะต้องมีกิริยามารยาทเรียบร้อยสมเป็นคนโรงเรียนวัด มีอัธยาศัยไมตรี ที่ดี ต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัดและหมั่นศึกษาธรรมะปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่างแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้

2. วิธีดำเนินการให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภาวนาวิริยคุณ (2544 : 4-8) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมไว้ว่า ในโรงเรียนวัดสามารถแบ่งบุคคลภายในโรงเรียนวัดและผู้ใกล้ชิดกันออกได้ 5 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน แล้วทั้ง 5 กลุ่มใหญ่นี้มีผลต่อการเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงของโรงเรียนวัด เพราะถ้าทุกกลุ่มทุกคนช่วยกันพัฒนาโรงเรียนวัด โรงเรียนวัดก็จะเจริญไปเร็ว และยิ่งถ้าทุกกลุ่มทุกคนในโรงเรียนวัดมีความรู้ความ สามารถ

ด้วยแล้ว โรงเรียนวัดก็เจริญขึ้นมาในระยะเวลารวดเร็วมากยิ่งขึ้น แต่ในเวลาเดียวกัน เพียงแค่รูปใดรูปหนึ่ง เกะกะเกร ประพศิตตนเองไม่เหมาะสมก็ร้ายแรงพอที่จะทำให้โรงเรียนวัดร้างได้

เพราะฉะนั้น ในบุคคลทั้ง 5 กลุ่มต่อไปนี้เราจึงต้องพิจารณากันให้เข้าใจว่า มีบทบาทสำคัญต่อบุคคล เป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมในโรงเรียนวัดอย่างไร ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส พระลูกโรงเรียนวัด สามเณร เด็กโรงเรียนวัด และอุบาสกอุบาสิกา

2.1 การแบ่งกลุ่มคนในโรงเรียนวัด

2.1.1 เจ้าอาวาส

2.1.2 กลุ่มพระลูกวัด

2.1.3 กลุ่มสามเณร

2.1.4 กลุ่มเด็กโรงเรียนวัด

2.1.5 อุบาสก อุบาสิกา

2.2 การพัฒนาบุคคลกลุ่มต่างๆ ในโรงเรียนวัด

การพัฒนากุศลกรกลุ่มต่างๆ ในโรงเรียนวัดแบ่งเป็น 2 เรื่องใหญ่ๆ คือ

2.2.1 ให้การศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวช

2.2.2 การอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนโรงเรียนวัด

สรุปบุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม มีดังนี้

1. ต้องคัดคนเข้ามาทุกระดับ ตั้งแต่พระสังฆาธิการ พระลูกโรงเรียนวัด สามเณร เด็กโรงเรียนวัด อุบาสก อุบาสิกา หลักการคัดคนคือ เอาอุเบกขานำหน้า

2. รับเข้ามาแล้วต้องเอามาฝึกต่อ หลักการฝึกคนคือ เอาเมตตาหน้า

เรื่องที่ฝึกมี 2 เรื่องใหญ่คือ ให้การศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติแก่พระภิกษุและสามเณรที่เข้ามาบวช ฝึกให้เป็นพหูสูตร คือ ฝึกให้มีความรู้ ฝึกให้มีศีลปะ คือ ฝึกให้มีความสามารถ ฝึกให้มีวินัย คือ ฝึกให้ใช้ความรู้ความสามารถไปในทางที่ดี และ อบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนโรงเรียนวัด

3. เทคนิคการบริหารโรงเรียนวัดให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภควานาวิริยคุณ (2544 : 8) ได้เสนอเคล็ดลับการรักษาสถาสมัครช่วยงานโรงเรียนวัด เป็นเคล็ดลับที่จะทำให้ลูกศิษย์ของเราช่วยงานได้ทน คือ

1. ต้องเลี้ยงเขาให้อิ่ม

2. ต้องให้เขานอนให้อิ่ม

จากผลการวิจัยของพระพิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน (2547) ด้านบุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม พบว่าระดับพฤติกรรมกรรมการบริหาร โรงเรียนวัดตามหลักสัปายะของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ด้านบุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกันเมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจะเห็นว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมสูงสุด คือ ข้อที่เกี่ยวกับการสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในโรงเรียนวัดให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย ส่วนข้อที่ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมต่ำสุด คือ ข้อที่เกี่ยวกับการแบ่งหน้าที่ให้บุคคลในโรงเรียนวัดได้ร่วมรับผิดชอบงานอย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียนวัดให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนวัดมีการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาสู่โรงเรียนวัดในทุกระดับ มีการแบ่งหน้าที่ให้บุคลากรในโรงเรียนวัดทุกคนได้ร่วมรับผิดชอบตลอดถึงเอาใจใส่ดูแลเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของทุกคนในโรงเรียนวัด ดำเนินการพัฒนาบุคคลกลุ่มต่างๆ ในโรงเรียนวัดให้ได้รับการศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติอย่างเต็มที่ มีการอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนโรงเรียนวัด และให้คนที่ช่วยงานโรงเรียนวัดได้รับประทานอาหารและพักผ่อนอย่างเพียงพอ

สัมมสัปายะ (การบริหารโรงเรียนวัดให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

การบริหารโรงเรียนวัดให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนั้น ประกอบไปด้วย ความหมายของธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม วิธีดำเนินการให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม และเทคนิคบริหารโรงเรียนวัดให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม มีดังนี้

1. ความหมายของธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

เทพพร มังธานี (2541 : 39), วัดพระธรรมกาย (2542 : 16), พระภวนาวิวิญญู (2544 : 4), สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์ (2546 : 20), และ พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2546 : 37) ได้ให้ความหมายธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมว่า หมายถึง การเรียนการศึกษาของพระในโรงเรียนวัด จนการสอนการเผยแผ่ธรรมะสู่ประชาชน มีผู้รู้เป็นบัณฑิต สามารถอบรมสั่งสอนด้านศีลธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งการปฏิบัติ เจริญสมาธิภาวนา สถานที่ที่มีการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาอยู่เป็นประจำ

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมได้ว่า หมายถึง มีการศึกษาที่ดี มีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในถิ่นที่มีคนดี มีโอกาสในการทำบุญทำทาน ฟังธรรม

และฝึกสมาธิ ถ้าเป็นการบริหารโรงเรียนวัดหมายถึง การศึกษาของพระเณรในโรงเรียนวัดและการอบรม
เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน

2. วิธีดำเนินการให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 10-11) ได้อธิบายถึงวิธีดำเนินการให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมไว้ว่า กว่าจะได้อาวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมนั้น ต้องมีพื้นฐานสำคัญคือ ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมก่อน แต่ว่าการที่ยกธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมเป็นข้อสุดท้ายเพราะว่าต้องการให้ทำความเข้าใจจากง่ายไปหายาก โดยความมุ่งหมายของการพัฒนาโรงเรียนวัดนั้น เราหมายถึงการมุ่งนำธรรมะไปใช้ ได้แก่ การเข้าใจพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน

2.1 การเข้าใจในพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดย

2.1.1 ตั้งใจฟัง (และอ่าน)

2.1.2 ตั้งใจจำ

2.1.3 ตั้งใจท่องให้ขึ้นใจ

2.1.4 หมั่นทบทวนให้คล่องปาก

2.1.5 หมั่นไตร่ตรองให้แตกฉานเพื่อขยายความให้ได้

2.2 การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน

1. ใจผู้เทศน์จะเบิกบานตลอดเวลาไม่ว่าคนจะมาฟังเทศน์มากหรือน้อย

2. ถึงเวลา ผู้เทศน์ก็นั่งประจำที่ โยมก็จะทยอยกันมาตามลำดับ โยมก็จะเกิดความมั่นใจว่า แม้มาแค่สองคน ท่านก็จะเทศน์ให้ฟัง มากันเป็นสิบยี่สิบ ท่านก็เทศน์ให้ฟัง หรือถ้าไม่มีเลย ท่านก็นั่งเป็นประธานอยู่บนศาลา โยมมาที่ไรก็ย่อมเจอท่าน รู้สึกอบอุ่นใจทุกที

3. เทคนิคการบริหารโรงเรียนวัดให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม

พระภิกษุวิริยคุณ (2544 : 10-11) ได้กล่าวถึงเทคนิคการบริหารโรงเรียนวัดให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมไปปฏิบัติดังนี้

3.1 การนำหลักธรรมไปใช้ปกครองหมู่คณะ

3.2 การหาแบบเรียนที่ดี

3.3 การเข้าใจพระธรรมในภาคปฏิบัติ

จากผลการวิจัยของพระพิพัฒนภาสน์ บุญเทียน (2547) ด้านธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม พบว่า ระดับพฤติกรรมกรรมการบริหาร โรงเรียนวัดตามหลักสัปปายะของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ด้านธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เกือบทุกข้ออยู่ในระดับมาก ยกเว้นข้อที่เกี่ยวกับการใช้สื่อและแบบเรียนที่ดีในการอบรมสั่งสอนและฝึกเผยแผ่แก่บุคคลในโรงเรียนวัดที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่เกี่ยวกับการหาวิธีให้พระสงฆ์ในโรงเรียนวัดเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียนวัดให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนวัดมีการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดำเนินการให้บุคคลในโรงเรียนวัดมีความเข้าใจธรรมะทั้งในภาคปริยัติและปฏิบัติ เผยแผ่ธรรมะตามหลักพุทธวิธี หาแบบเรียนที่ดีมาใช้ในการเรียนการสอน และนำธรรมะไปใช้ปกครองหมู่คณะภายในโรงเรียนวัด

สรุปสัปปายะ

สัปปายะนั้นอาจจะมียุคที่ประกอบแตกต่างกันบ้างตามที่สนะของผู้ให้ความหมายแต่ละท่าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของการให้ความหมายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ในการนำหลักสัปปายะไปปฏิบัติเพื่อการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้นจึงใช้ความหมายอันเป็นส่วนใหญ่หรือส่วนรวมในการนำไปใช้พัฒนาได้แก่

1. อาวาสสัปปายะ (การบริหารโรงเรียนให้อาวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

1.1 อาวาสสัปปายะ หมายถึง สถานที่อยู่ อาคารสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมทางวัดภายนอกมีความเหมาะสม ถ้าเป็นการบริหารโรงเรียนหมายถึง การทำสถานที่ภายในโรงเรียนนั้นให้มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น เหมาะสมกับความเป็นโรงเรียนวัด มีเสน่ห์น่าสนใจและน่าเข้าสำหรับพุทธศาสนิกชน

1.2 วิธีการบริหารโรงเรียนให้อาวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนมี หัวใจของอาวาสเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัยและเป็นระเบียบ วางผังก่อสร้างอาวาสโดยแบ่งออกเป็นเขตต่างๆชัดเจน ดำเนินการก่อสร้างอาวาสโดยคำนึงถึงลักษณะการใช้งาน การใช้วัสดุก่อสร้าง และเทคนิคที่ใช้ในการก่อสร้าง มีบำรุงรักษาอาคารสถานที่ สร้างโรงเรียนวัดให้มีความร่มรื่นและความสะอาด ฝึกคนในโรงเรียนวัดให้มีสำนึกรับผิดชอบดูแลรักษาอาคารสถานที่ในโรงเรียน

2. อาหารสัปปายะ (การบริหารโรงเรียนให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

2.1 อาหารสัปปายะ หมายถึง การมีอาหารอย่างเพียงพอ สามารถจัดหาอาหารได้โดยสะดวก ถ้าเป็นการบริหารและจัดการ โรงเรียนหมายถึงการมีโรงครัวในกรณีมีงาน โรงเรียนวัดหรือมีพระภิกษุสามเณรมาก และการบริหารและจัดการรายได้ของโรงเรียนวัดให้มีความเหมาะสม รวมไปถึงการกระจายเอกลักษณ์ให้แก่พระภิกษุสามเณรในโรงเรียน

2.2 วิธีการบริหารโรงเรียนให้อาหารเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนมีหัวใจของโรงครัว มีความสะอาด อาหารมีคุณค่าทางโภชนาการ ปริมาณเพียงพอและทำทันเวลา มีทุนในการพัฒนาโรงเรียนที่มาจากที่ตั้งอยู่ในความดีของพระสงฆ์ในโรงเรียนด้วยการตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัย และการอบรมสั่งสอน อบรมคนในโรงเรียนให้มีศีลและมารยาทงามในการหาทุนเข้าโรงเรียน พระสงฆ์ในโรงเรียนมีการบิณฑบาต จันท์ตาหารพร้อมกัน และแบ่งปันลาภที่ได้มาอย่างเป็นธรรม

3. บุคคลสัปปายะ (การบริหารโรงเรียนให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

3.1 บุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลต่างๆที่อยู่รอบข้างเราเป็นคนดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย ถ้ากล่าวถึงการบริหารโรงเรียนแล้ว หมายถึง บุคลากรของโรงเรียนจะต้องมีกิริยามารยาทเรียบร้อยสมเป็นคนโรงเรียนวัด มีอัธยาศัยไมตรี ที่ดี ต้องรักษาศีลอย่างเคร่งครัดและหมั่นศึกษาธรรมะปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่างแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้

3.2 วิธีการบริหารโรงเรียนให้บุคคลเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนมีการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาสู่โรงเรียนในทุกๆระดับ มีการแบ่งหน้าที่ให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนได้ร่วมรับผิดชอบตลอดถึงเอาใจใส่ดูแลเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของทุกคนในโรงเรียน ดำเนินการพัฒนาบุคคลกลุ่มต่างๆ ในโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาทั้งปรัยัติและปฏิบัติอย่างเต็มที่ มีการอบรมมารยาทให้สมกับเป็นคนโรงเรียนวัด และให้คนที่ช่วยงานโรงเรียนได้รับประทานอาหารและพักผ่อนอย่างเพียงพอ

4. ธรรมสัปปายะ (การบริหารโรงเรียนให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม)

4.1 ธรรมสัปปายะ หมายถึง มีการศึกษาที่ดี มีหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในถิ่นที่มีคนดี มีโอกาสในการทำบุญทำทาน ฟังธรรมและฝึกสมาธิ ถ้าเป็นการบริหารโรงเรียนหมายถึง การศึกษาของพระเณรในโรงเรียนและการอบรมเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน

4.2 วิธีการบริหารโรงเรียนให้ธรรมะเป็นที่เอื้อเกื้อหนุนเหมาะสม เป็นการดำเนินกิจกรรมให้โรงเรียนมีการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดำเนินการให้บุคคลในโรงเรียนมีความเข้าใจ

ธรรมะทั้งในภาคปริยัติและปฏิบัติ เผยแพร่ธรรมะตามหลักพุทธวิธี หาแบบเรียนที่ดีมาใช้ในการเรียนการสอน และนำธรรมะไปใช้ปกครองหมู่คณะภายในโรงเรียน

ธีรโชติ เกิดแก้ว (2547 : 80-92) ได้อธิบายถึงสัปปายะ 7 หลักการจัดระเบียบเพื่อความสมดุลของครอบครัวและสังคม พอสรุปได้ว่า

1. อवासสัปปายะ หลักการจัดระเบียบที่อยู่อาศัย

ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม เช่น สถานที่ที่ไม่พลุกพล่านจอแจ เจียบสงบ เป็นต้น จากหลักการดังกล่าวสามารถแปรออกมาเป็นแนวทางการจัดระเบียบที่อยู่อาศัยที่เอื้อต่อการดำรงชีพของมนุษย์ตามหลัก 5 ส. (การเสริมสร้างลักษณะนิสัยในการทำงาน) ต่อไปนี้

1. สะสาง การคัดแยกสิ่งที่จะต้องใช้ออกจากสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือของที่ไม่ใช้แล้ว เพื่อไม่ให้เสียเวลา ต้องมารื้อค้นหาเวลาจำเป็นต้องใช้ หลักการข้อนี้ศึกษาได้จากหลักการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ที่ต้องยึดหลักสันโดษ เรียบง่าย มีปัจจัยพอยังชีพให้เพียงพอได้ ไม่สะสมสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นการพอกพูนกิเลส

2. สะดวก การจัดวางของที่จำเป็นต้องใช้ให้เป็นระเบียบ เพื่อความสะดวก ง่ายต่อการนำไปใช้ และความปลอดภัย ตามหลักพระวินัยของพระสงฆ์มีหลายข้อที่ส่งเสริมการสร้างนิสัยข้อนี้ เช่น ข้อปฏิบัติ (วัตร) สำหรับการใช้บาตร เวลาเก็บบาตร ต้องวางให้เป็นระเบียบในที่ที่เหมาะสม หรือการกล่าวถึงการยืมของสงฆ์ไปใช้ เมื่อใช้เสร็จแล้วต้องนำกลับมาไว้ในที่เดิมให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อสะดวกในการนำไปใช้ในคราวต่อไป

3. สะอาด การทำความสะอาดอาคารบ้านเรือน บริเวณบ้าน อุปกรณ์ และสิ่งของที่ใช้อยู่เป็นนิจ หลักการข้อนี้ศึกษาได้จากข้อบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ที่อยู่อาศัยของพระภิกษุหลายประการ เช่น ภิกษุต้องระมัดระวังไม่ทำให้ที่อยู่อาศัยสกปรก เลอะเทอะ ต้องดูแลความสะอาดเรียบร้อย เห็นได้จากมีข้อห้ามภิกษุที่เท้าเปื้อนหรือมือเปื้อนโคลนเหยียบเสนาสนะ อนุญาตให้ใช้ผ้าเช็ดเท้า เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 7/324/152-153)

4. สุขลักษณะ การรักษาอาคารบ้านเรือน อุปกรณ์ และสิ่งของที่ใช้ให้ถูกสุขลักษณะ มีความปลอดภัย และรักษาให้ดีตลอดไป

5. สร้างนิสัย การปฏิบัติให้ถูกต้องและติดเป็นนิสัย สะสาง มีระเบียบ วินัย ขอบังคับอย่างเคร่งครัด หลักการข้อนี้ศึกษาได้จากหลักเสขียวัตรและข้อปฏิบัติอื่น ๆ ที่กล่าวไว้ในหัวข้อปฏิบัติสำหรับการใช้เสนาสนะของพระสงฆ์

จะเห็นว่า หลัก 5 ส. เป็นหลักที่ว่าด้วยการจัดระเบียบเพื่อให้เกิดสัปปายะเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย อันจะส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่สมาชิกของครอบครัวที่ปฏิบัติตามหลักดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ซึ่งในเรื่องนี้

คงต้องเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องปลูกฝังนิสัยธรรมเหล่านี้ ให้ลูกหลานได้ซึมซับหลักการจนกลายเป็นมโนธรรมในที่สุด กล่าวโดยสรุปคือ ที่อยู่อาศัยที่เป็นสัปปายะตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกื้อกูลต่อคุณภาพชีวิตก็คือที่อยู่ที่สะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะ มั่นคง ปลอดภัย

2. โจรสัปปายะ หลักการเลือกทำเลเศรษฐกิจ

หลักการที่แท้จริงของข้อนี้หมายถึง สถานที่หาอาหาร ที่เที่ยวบันเทิงบาทที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ ไม่ไกลเกินไป เป็นต้น ดังต่อไปนี้

2.1 เลือกทำเลที่ดี ในส่วนนี้ขอให้พิจารณาจากคำว่า “ปฏิรูปเทศ” หมายถึง ถิ่นที่หมู่บ้าน ตำบล หรือประเทศที่เหมาะสม คือประเทศที่มีเสรี มีเอกราชและอธิปไตยเป็นของตนเอง กล่าวง่าย ๆ ก็คือถิ่นที่มีเศรษฐกิจดี คนดี ทรัพยากรธรรมชาติดี ซึ่งคุณลักษณะของสถานที่เหล่านี้จะเอื้ออำนวยให้เราสามารถประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นอย่างดี ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเราในฐานะสมาชิกของสังคมจะต้องทำท้องถิ่นที่เราอยู่อาศัยให้เป็นปฏิรูปเทศ เช่น การประพุดดินเป็นผลเมืองที่ดี เคารพกฎกติกา ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของสังคม เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็ปลูกฝังอารยธรรมเหล่านี้ให้แก่ลูกหลานของตนด้วยการศึกษา สรุปก็คือการสร้างสมดุลทางเศรษฐกิจนั้นขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในสังคมจะต้องช่วยกันเนื่องจากเศรษฐกิจเชิงพุทธเป็นระบบที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยโดยธรรมเป็นสำคัญ

2.2 กระบวนการสรรหารายได้ต้องเป็นไปตามหลักสัมมาอาชีพะตามหลักมรรคมีองค์ 8 และหลักเบญจธรรมข้อที่ 2 คือสัมมาชีพ โดยให้ยึดหลักการต่อไปนี้เป็นแนวทางปฏิบัติ คือ

2.2.1 การผลิต เน้นการผลิตสิ่งที่ดี มีประโยชน์ มีความจำเป็น และสร้างสรรค์พัฒนาชีวิตและสังคม ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ไม่ชอบใจหรือทำลายล้างคนในสังคม

2.2.2 การค้าขาย เว้นมิฉฉาวฉิบหา คือการค้าขายที่ผิดศีลธรรม ได้แก่ ค้าขายมนุษย์ อาวุธ สัตว์ที่จะนำไปฆ่าทำอาหาร น้ำมารวมถึงยาเสพติด และยาพิษ รวมถึงอาชีพที่ผิดกฎหมายทุกประการ

2.2.3 การบริโภค ต้องมีปัญญาเป็นตัวชี้ นำ มิใช่เป็นการบริโภคด้วยอารมณ์ความรู้สึกหรือค่านิยมทางสังคมแบบขาดปัญญา

2.2.4 การสร้างความมั่งคั่ง เป็นอีกหลักหนึ่ง แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีหลักการเกี่ยวกับเรื่องสันโดษอยู่ แต่มิได้หมายความว่า หลักการนี้จะสอนให้คนหยุดนิ่ง ไม่ยินดียินดีร่ำ ไม่ขวนขวาย พัฒนาอะไรเลย แม้กระทั่งเศรษฐกิจในครัวเรือน แต่ความเป็นจริงแล้ว พระพุทธศาสนามีหลักการสอนให้คนสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจด้วย ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในที่นี้คือเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยมีหลักการคือหลักทฤษฎี ๖ มิติ ๔ ประการ คือ

1. อุฏฐานสัมปทา ทุกคนต้องประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อ

2. อารักขสัมปทา ทรัพย์สิน รายได้ที่เกิดจากสัมมาชีพต้องรู้จักประหยัดคออ

3. กัลยาณมิตรดา คบหาเพื่อนที่ดี มีเพื่อนร่วมงานหรือหุ้นส่วนที่ดี

4. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตอย่างเหมาะสมกับสถานภาพทางเศรษฐกิจของตัว

จะเห็นว่า หลักการทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมาเป็นหลักจริยธรรมที่นำไปสู่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงทั้งหมด เกี่ยวกับเรื่องนี้ขอให้ศึกษาพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงประทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัยเมื่อ วันที่ 4 ธันวาคม 2541 ใจความตอนหนึ่งว่า “คนเรากล้าพอในความต้องการ ก็มีความ โลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดจะทำอะไรต้องเพียงพอ หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็ออยู่เป็นสุข” (สภายวพุทธิกสมาคม แห่งชาติ. 2546 : 25)

แนวพระราชดำรินี้ชี้ให้เห็นถึงหลักการจัดระบบเศรษฐกิจของครอบครัวบนพื้นฐานของความพอเพียง รู้จักพอ ไม่โลภมาก จัดเป็นหลักการของสัมมาเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดสันติสุขร่วมกันของคนทั้งโลก เนื่องจากทุกคนมีกิน มีใช้อย่างพอเพียง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เอาัดเอาเปรียบ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอัน เป็นเป้าหมายสูงสุดของปรัชญาทางสังคม

อีกแนวคิดหนึ่งเกี่ยวกับเศรษฐกิจแนวพุทธคือ แนวคิดของนายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงไว้อย่างน่าสนใจว่า “ระบบเศรษฐกิจของประชาชนที่ำเพื่อกินเพื่ออยู่โดยสัมพันธ์ กับธรรมชาตินี้เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพราะอาหารมีมากเหลือกิน มีเวลามากที่ จะรังสรรค์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีเวลาที่จะสนใจเด็กและคนแก่ ดังที่มีการรับขวัญ โคนจุก บายศรี รด น้ำ” (ประเวศ วะสี. 2539 : 9)

จากแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า การจัดระเบียบเกี่ยวกับเศรษฐกิจเพื่อความสมดุลของครอบครัว และสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาจะอยู่ในรูปแบบของความพอเพียงซึ่งเป็นหลักที่ผู้นำครอบครัวต้อง ถ่ายทอดให้สมาชิกในครอบครัวได้ซึมซับอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นนิสัยธรรม

3. ภัสสตัปปายะ หลักการจัดระเบียบคำพูด

หลักการที่แท้จริงของข้อนี้ หมายถึง การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ถ้าวัดดู 10 และ พูดแต่พอประมาณ เป็นต้น จากหลักการดังกล่าวสามารถแปรออกมาเป็นแนวทางการจัดระเบียบคำพูดได้ เป็นอย่างดี ความจริงเรื่องการพูดเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิต เนื่องจากเป็นเรื่องของการสื่อสาร แต่การสื่อสารนั้นจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบให้ถูกต้อง มิฉะนั้นอาจเกิดเรื่องที่ไม่พึงประสงค์ได้ โดยเฉพาะ สมาชิกในครอบครัวที่จะต้องสร้างมาตรฐานของการพูดจรร่วมกันให้เป็น ไปในทิศทางที่ถูกต้องดีงาม ใน

พระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการพูดไว้หลายประการ ซึ่งในหลักการเกี่ยวกับสัปปายะข้อนี้ได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับคำพูดที่ควรพูดคือ กถาวัตถุ 10 ประการ หมายถึง เรื่องที่ควรพูดหรือสนทนา โดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดกับเด็กต้องเป็นผู้ทำให้เด็กได้พูดในเรื่องที่ดีงาม เป็นการฝึกให้เด็กมีนิสัยการพูดที่ดีถูกต้องซึ่งจะทำให้เด็กได้แนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่ดีงามตามเรื่องที่ควรพูดต่อไปนี้

1. อปปีจจกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวมักน้อย ไม่มักมากในเรื่องต่าง ๆ
2. สันตุฎฐิกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวสันโดษ ยินดี พอใจในสิ่งที่ตนมี ในสิ่งที่ตนได้ อย่างสุจริต ชอบธรรมตามความรู้ ความสามารถของตน ไม่มุ่งจะไปตามกระแสค่านิยมทางสังคมจนเกินขอบเขต
3. ปวีเวกกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวชอบความสงบ ในแนวทางประยุกต์ก็คือ ทุกคนรักความสงบ ไม่ส่งเสียงอึกกระทึกรบกวน หรือสร้างความรำคาญให้แก่เพื่อนบ้าน
4. อสังสัคคกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวไม่ให้ลูกคลี ประเด็นนี้มุ่งในเรื่องของการปฏิบัติธรรมที่ต้องใช้ความมุ่งมั่นเพื่อบรรลุเป้าหมายคือความหลุดพ้น ในแนวทางการประยุกต์ใช้ อาจพูดให้สมาชิกของครอบครัวมุ่งมั่นในการทำกิจที่ดีงาม ไม่ไปมั่วสุมกับเพื่อนในทางที่ไม่ถูกต้อง แต่ถ้าเป็นการรวมกลุ่มก็ควรเป็นไปในลักษณะของการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตน ผู้อื่น และสังคม
5. วิริยารัมภกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวมีความเพียรพยายาม หมายถึง การให้ข้อคิดอุทาหรณ์เกี่ยวกับความเพียร โดยอาจชี้ตัวอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จเพราะอาศัยความเพียร และบุคคลที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวเพราะปราศจากความเพียรพยายาม และต้องชี้แนะว่าความเพียรต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย
6. สีตลกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวตั้งมั่นอยู่ในศีล เห็นผลดีของการปฏิบัติตามศีล และผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามศีล เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 เป็นอย่างน้อย
7. สมาริกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวเข้าใจในเรื่องของสมาธิ ทั้งในแง่ของความหมาย วัตถุประสงค์ ผลประโยชน์ของสมาธิที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และเป้าหมายของสมาธิที่แท้จริง ตลอดจนชักนำให้สมาชิกทุกคนฝึกฝนจิตใจของตนให้เป็นสมาธิ มีความตั้งมั่น มั่นคง สามารถต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคของชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
8. ปัญญาถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวเห็นความสำคัญของปัญญา ทั้งปัญญาในระดับ โลภียะและโลกุตตระ เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปัญญาอันจะเป็นการส่งเสริมการสร้างปัญญาในระดับต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสมาชิกในครอบครัว

9. วิมุตติกา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวเห็นผลดีของการหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ อันเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้คนสนใจ พัฒนาจิตของตนให้เกิดการหลุดพ้นในที่สุด ถ้าไม่สามารถทำได้ถึงระดับสูงสุด อย่างน้อยก็สามารถควบคุมกิเลสไม่ให้แสดงพลังออกมาเป็นพฤติกรรมที่เสียหายได้

10. วิมุตติญาณทัสสนกถา การพูดชักนำให้สมาชิกในครอบครัวสนใจและเข้าใจเรื่องความหยั่งรู้ พระนิพพานอันเป็นภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 12/336/369)

จากตัวอย่างของกถาวัตรข้างต้นจะเห็นว่า การพูดจากันเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับครอบครัวนั้น ๆ ว่าจะหาเวลาใดที่เหมาะสมที่จะพูดเรื่องเหล่านี้ อาจจะใช้เวลาสั้น ๆ ในขณะที่รับประทานอาหารร่วมกันในช่วงเวลาว่างวันเสาร์อาทิตย์ หรืออาจจะสอดแทรกเรื่องเหล่านี้เข้าไปในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเท่าที่มีโอกาส โดยจัดให้เป็นระบบและมีความต่อเนื่องก็จะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีคุณภาพและได้หลักการดำเนินชีวิตที่ดียิ่งตามไปด้วย นอกจากหลักการเหล่านี้แล้ว ผู้วิจัยขอเสนอหลักการพูดที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ที่ควรนำมาปลูกฝังให้แก่สมาชิกในครอบครัว 3 ประการ คือ

3.1 คำพูดหรือเรื่องที่พูดต้องไม่เป็นวจีทุจริต คือ เรื่องที่ไม่จริง คำพูดที่หยามคาย หยาบโยน คำพูดที่ยุแหย่ให้คนแตกแยกกัน และคำพูดที่ไร้สาระหาประโยชน์ไม่ได้ ซึ่งวาจาที่เป็นวจีทุจริต หรือวาจาที่เป็นทุพภาสิตนี่เป็นวาจาที่ทุกคนไม่พึงปรารถนา ดังข้อสรุปในพระไตรปิฎกที่ว่า “บุคคลควรพูดแต่คำพูดที่น่าพอใจเท่านั้น ไม่ควรพูดคำที่ไม่น่าพอใจในกาลไหน ๆ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 27/28/12)

3.2 คำพูดหรือเรื่องที่พูดต้องเป็นวจีสุจริต หรือสัมมาวาจา คือการพูดที่ชอบ ถูกต้อง ประกอบด้วยหลักการ 4 ประการ คือ คำพูดที่เป็นจริง สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน ส่งเสริมให้คนปรองคอง สามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน และเป็นเรื่องที่มีสาระประโยชน์ที่ให้เกิดปัญญาแก่ผู้ฟัง

3.3 วาจาที่เป็นสุภายิต คำพูดที่เป็นสุภายิต หมายถึง คำพูดดีซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับข้อ 3.2 แต่ในรายละเอียดของการพูดที่เป็นสุภายิตในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นมีมากมาย ขอให้ดูองค์ประกอบของคำพูดที่เป็นสุภายิต 5 ประการดังต่อไปนี้ คือ

3.3.1 กาลเนน ภาสิตา คำที่พูดถูกกาลเทศะ หมายถึง คำพูดที่พูดออกไปอย่างเหมาะสมกับเวลา และสถานที่

3.3.2 สัจจา ภาสิตา คำพูดที่เป็นความจริง

3.3.3 สันหา ภาสิตา คำพูดที่สุภาพ

3.3.4 อัตตัญญูหิตา ภาสิตา คำพูดที่มีประโยชน์

3.3.5 เมตตจิตเตนะ ภาสิตา คำที่พูดด้วยเมตตา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ (ปิ่น มุทุกันต์. 2535 : 505)

การพูดเป็นกิจกรรมของชีวิตที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ในมงคลสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงคำพูดที่ดีที่เรียกว่า สุภายิตว่าเป็นมงคลก็จะสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ชีวิตของผู้พูดเอง บุคคลอื่นและสังคมตามหลักการที่กล่าวมา ดังนั้น ผู้ปรารถนาความสมดุลของชีวิตจึงต้องสร้างคุณภาพด้านการพูดให้สมาชิกของครอบครัวตามหลักการดังกล่าว

4. บุคคลสี่ปายะ หลักการเลือกคบหรือการสร้างคนที่พึงประสงค์

หลักการที่แท้จริงของข้อนี้ หมายถึง บุคคลที่ถูกต้อง เหมาะกัน เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสม เป็นต้น จากหลักการดังกล่าวสามารถแปรออกมาเป็นแนวทางการจัดระเบียบหรือวิธีการสรรหามิตรที่คบหาซึ่งมีหลักการหลายข้อ ก่อนอื่นขอให้ทำความเข้าใจตัวบุคคลที่เราจะคบหาด้วยตามหลักการทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีกล่าวไว้หลายเรื่อง เช่น ทิศ 6 ที่ทรงให้เลือกคบบุคคลที่เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตร ในมงคลสูตรท่านส่งเสริมให้คนคบหาบัณฑิต หลีกเลียงการคบคนพาล ในบางแห่งได้กล่าวถึงคนที่ควรคบที่เรียกว่าสัตบุรุษ (สัปปริสสะ) เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ขอให้ดูคุณสมบัติของบุคคลที่พระพุทธศาสนาสอนให้เลือกคบซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างสมาชิกในครอบครัวหรือสังคมที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

4.1 สุหมิตร มิตรแท้หรือกัลยาณมิตร ซึ่งท่านได้กล่าวไว้ 4 จำพวก คือ

4.1.1 มิตรมีอุปการะ คือเพื่อนที่ช่วยป้องกันรักษาเราและทรัพย์สินของเราเมื่อเราประมาท สามารถเป็นที่พึ่งเมื่อเรามีภัย และช่วยเหลือเราเมื่อเราเดือดร้อน

4.1.2 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ คือ เพื่อนที่มีอะไร ไม่ปิดบังอำพราง บอกความลับแก่เพื่อน ในขณะเดียวกันก็ปกปิดความลับของเพื่อน เมื่อมีอันตรายก็ไม่ทอดทิ้ง แม้กระทั่งสละชีวิตของตนแทนเพื่อน ได้ที่เรียกกันว่าเพื่อนตาย

4.1.3 มิตรแนะนำประโยชน์ คือ เพื่อนที่คอยห้ามปรามไม่ให้เราทำความชั่ว แต่จะแนะนำให้เราทำความดี พูดเรื่องที่เป็นประโยชน์ที่เรายังไม่เคยรู้เคยเห็น และบอกทางที่จะนำไปสู่ประโยชน์สุข

4.1.4 มิตรมีน้ำใจ คือเพื่อนที่เป็นห่วงใยเราอยู่เสมอ เมื่อเรามีความทุกข์ก็พลอยไม่สบายใจไปด้วย แต่เมื่อเรามีความสุขก็พลอยแจ่มชื่นยินดีไปกับเรา ช่วยแก้ไขหรือแก้ต่างคนที่พูดติเตียนเราในเรื่องที่ไม่ถูกต้อง และสนับสนุนคนที่พูดถึงเราในแง่ดี ถูกต้อง

4.2 บัณฑิต ในมงคลสูตรได้กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิตหรือบุคคลที่ควรคบหา หมายถึง คนที่รู้จักประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน อนาคต และประโยชน์สูงสุด และเป็นคนที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ซึ่งมีคุณสมบัติที่กำหนดง่าย ๆ อยู่ 3 ประการ คือ

4.2.1 สุจินตจิตินุติ คิดดีเป็นนิสัย ลักษณะที่สังเกตง่าย ๆ คือ คนที่เป็นบัณฑิตจะไม่คิดโลภอยากได้ของใคร ไม่คิดพยามพาพามาต ของเวรใคร ไม่หลงผิด แต่เป็นคนที่จะเสียสละเพื่อผู้อื่นส่วนรวม มีจิตเมตตา รักปรารถนาดี สงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีปัญญาในการดำเนินชีวิต

4.2.2 สุภาสิตภาสี พูดดีเป็นนิสัย คือพูดถูกกาลเทศะ เป็นความจริง สุภาพ มีประโยชน์ พูดด้วยเมตตา

4.2.3 สุกตกมฺมการี ทำดีเป็นนิสัย หลักการสังเกตง่าย ๆ คือพฤติกรรมของบัณฑิตจะไม่ล่วงละเมิดชีวิต ทรัพย์สิน และคุ้มครองของคนอื่น แต่บัณฑิตจะเป็นผู้ที่ทำดีต่อผู้อื่นด้วยเมตตาจิต ยึดมั่นในสัมมาชีพ และมีความสำรวมระมัดระวังในเรื่องของกาม ไม่หมกมุ่นหรือล่าสอนเรื่องเพศ

4.3 สัปปริสสะ หรือสัทบุรุษ หมายถึง คนดี ซึ่งมีคุณสมบัติที่สามารถกำหนด ได้ 7 ประการ คือ

4.3.1 เชื้ออย่างมีเหตุผล มีปัญญากำกับความเชื่อ

4.3.2 มีความละเอียดต่อความชั่ว

4.3.3 มีความเกรงกลัวต่อความชั่ว เรื่องที่ชั่วแล้วเป็นไม่ทำ

4.3.4 เป็นผู้คงแก่เรียน ชอบศึกษาค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ เรียกว่าเป็นพหูสูต

4.3.5 มีความเพียรพยายามในเรื่องที่ดั่งงามอย่างสม่ำเสมอ

4.3.6 มีสติมั่นคง มีความมั่นคงทางจิตใจ สุขุม

4.3.7 มีปัญญา เฉลียวฉลาด รอบคอบ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : 14/92/107)

หลักการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นวิธีการเลือกเพื่อนตัวบุคคลที่เราจะคบหาเป็นเพื่อน หรือการสร้างคนให้ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ดังกล่าว แต่ในหลักการที่เป็นจริงสมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องเป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยเฉพาะผู้เป็นพ่อแม่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก ญาติผู้ใหญ่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูกหลาน พร้อมกันนั้นก็พยายามหาวิธีการสร้างสมาชิกในครอบครัวของตนให้มีคุณลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมด โดยสรุปก็คือทุกคนจะต้องสร้างเครือข่ายแห่งกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน

5. โภชนสัปปายะ หลักโภชนาการ

หลักการที่แท้จริงของข้อนี้หมายถึง อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยากเป็นต้น จากหลักการดังกล่าวสามารถแปรออกมาเป็นแนวทางการจัดระเบียบการบริโภค ดังหลักการต่อไปนี้

5.1 หลักปัจจัยสันนิสิตศีล หรือปัจจัยปัจจนวกขณะ หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาอาหารที่จะบริโภคว่าเป็นอาหารที่ดี มีประโยชน์ และจำเป็นต่อชีวิตเราหรือไม่ ไม่บริโภคเพื่อสนองตัณหา หรือความอยากที่เป็นไปตามค่านิยมทางสังคม หรือความพึงพอใจของคนอย่างขาดวิจาร์ณญาณ รวมถึงการพิจารณาถึงขนาดและปริมาณอย่างพอเหมาะแก่วัย และความต้องการด้วย นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า อาหารชนิดใดที่ร่างกายต้องการและไม่ต้องการ ถ้าต้องการจะต้องมีปริมาณเท่าใดจึงจะเหมาะสม

5.2 หลักโภชนาการที่ดี หมายถึง ยึดความพอดี พอประมาณในการบริโภคทั้งสิ่งที่จะบริโภค และ รายได้ของตน มิฉะนั้น อาจนำไปสู่ปัญหาความยากจนได้

5.3 สร้างวัฒนธรรมการบริโภคที่ถูกต้องตามหลักเศรษฐกิจ หมายถึง มารยาทในการรับประทานอาหาร ที่กล่าวไว้ในหลักพระวินัยของพระสงฆ์ ซึ่งมีอยู่หลายข้อ เช่น การรับประทานอาหารไม่ให้สกปรกหกเลอะเทอะ ไม่พูดคุยกันในขณะกำลังรับประทานอาหาร ไม่รับประทานอาหารให้ดังซูด ๆ หรือจิบ ๆ คือการรับประทานอาหาร จะไม่เปิดปาก เพราะจะทำให้เกิดเสียงดัง ไม่สุภาพ ไม่เอามือที่ถือช้อนจิบภาชนะ ในแนวทางปฏิบัติต้องล้าง หรือเช็ดมือก่อน และควรใช้ช้อนกลางตักอาหารเป็นต้น หลักข้อห้ามเหล่านี้ล้วนเป็นมารยาท หรือ วัฒนธรรมของการรับประทานอาหารซึ่งเป็นธรรมเนียมของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านายชั้นสูงที่ พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้กับพระสงฆ์เพื่อสร้างปาสาทะ คือความเลื่อมใสให้แก่ผู้พบเห็น

5.4 สุขศึกษา หลักการข้อนี้เป็นการนำความรู้และแนวทางปฏิบัติทางสุขศึกษาเกี่ยวกับโภชนาการเข้ามา ใช้ประกอบการพิจารณาในเรื่องโภชนาการนี้ หมายถึง ผู้นำครอบครัวต้องมีความรู้เรื่องนี้ด้วย พร้อมกับ นั้นก็ต้องสร้างวัฒนธรรมเกี่ยวกับการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นแบบอย่างทางวัฒนธรรมที่ดีต่อเรื่องนี้ เช่น การล้างมือทำความสะอาดก่อนรับประทานอาหารทุกครั้ง การเลือกรับประทานอาหารที่สุก สะอาด ถูกหลักอนามัย เป็นต้น

จะเห็นว่า เรื่องอาหารเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของครอบครัว กล่าวสรุปก็คือครอบครัวใด ที่ผู้นำมีความรู้เรื่องการบริโภคตามหลักสุขศึกษา และสร้างวัฒนธรรมของการบริโภคอย่างถูกต้องให้แก่ สมาชิกในครอบครัวจะทำให้สมาชิกในครอบครัวนั้นมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ไม่ประสบกับปัญหาความยากจนที่เกิดจากการบริโภคอย่างไม่ถูกต้อง หรือการยึดติดกับค่านิยมทางสังคม เนื่องจากมีปัญญาในการบริโภคนั่นเอง

6. อุดมสถาปัตย์ หลักการเลือกการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

หลักการที่แท้จริงของข้อนี้ หมายถึง ดิน ฟ้า อากาศ ธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น จากหลักการดังกล่าวสามารถแปรออกมาเป็นแนวทางการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อมใน บ้านและบริเวณบ้าน โดยมีข้อปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

6.1 สร้างสิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่ หลักการนี้เห็นได้จากคนไทยโบราณมักสอนให้บุตรหลานปลูกต้นไม้ ทั้งต้นไม้ที่เป็นมงคล ไม้ดอก ไม้ผล ไม้ที่ใช้เป็นยา รวมไปถึงพืชผักสวนครัวด้วย หลักการเกี่ยวกับการสร้าง และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกหลายตอน เช่น ในวนโรปมสูตร ได้กล่าวถึงผลดีของการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชนเหล่าใด สร้างวัดวาอาราม ปลูกสวนอันน่านรมย์ ปลูกป่า สร้าง สะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ และให้ที่พักอาศัย บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น ทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอด

กาลทุกเมื่อ ชนเหล่าดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้วยอมไปสู่สวรรค์แน่นอน” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 15/47/61) จะเห็นว่าข้อความดังกล่าวได้ส่งเสริมให้มนุษย์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ซึ่งเราจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่มีความผูกพันกับธรรมชาติเป็นอย่างมาก การปลูกต้นไม้และการจัดสภาพแวดล้อมนอกบ้านให้มีอากาศที่บริสุทธิ์ ร่มรื่นด้วยร่มเงาไม้จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวดียิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังเป็นการป้องกันมลพิษทางอากาศที่จะเกิดขึ้นด้วย

6.2 อยู่กับธรรมชาติ ดังข้อสรุปจากงานวิจัยของพระบูรณกร์ บริบูรณ์ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับป่าไม้ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยประโยชน์ 2 ระดับ คือ

6.2.1 ระดับพื้นฐาน เพื่อการดำรงชีพทางกายภาพและชีวภาพ และสังคมได้แก่ปัจจัย 4

6.2.2 ระดับสูง ป่าไม้อยู่ในฐานะเป็นสิ่งแวดล้อมอันเหมาะสมในการอบรมพฤติกรรมทางกาย วาจา และจิตวิญญาณ หล่อหลอมให้คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติโดยที่คุณลักษณะของป่าไม้มีธรรมชาติของความสงบอันเป็นภาวะที่สอดคล้องกับภาวะของความจริงสูงสุด (พระบูรณกร์ บริบูรณ์, 2539 : ก-ข)

เมื่อพิจารณาประโยชน์ของป่าไม้ในฐานะเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกจะเห็นว่า ชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ดีตามหลักนิยาม 5 ที่กล่าวถึงอุคฺคินยามไว้ซึ่งสัมพันธ์ไปถึงพีชนิยามนั้น หมายถึงเรื่องของป่าไม้และสิ่งที่มีชีวิตอื่นที่เป็นวัฏจักรของความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องถึงกันหมด ดังนั้น การอนุรักษ์ธรรมชาติในทัศนะพระพุทธศาสนาจึงมิได้จำกัดเฉพาะการอนุรักษ์สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงธรรมชาติทุกอย่างที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติต่อมันด้วยความเคารพ และจะต้องเข้าไปก้าวก้าวให้น้อยที่สุด (ประชา หุตานุวัตร, 2533 : 42)

6.3 อย่าทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เป็นเสมือนหนึ่งชีวิตของตน การมองสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจะทำให้เราเห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่ในปัจจุบันมนุษย์กลับมองธรรมชาติเป็นเครื่องมือ มิได้มองเป็นบุพการีหรือเพื่อนของตน จึงจ้องจะกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติ ดังข้อสรุปตอนหนึ่งของพระมหาจรรยา สุทธิญาณ ที่กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ลุ่มหลงมัวเมาในค่าเทียมมากกว่าค่าแท้ มนุษย์หลงอุปการณ์แลกเปลี่ยนมากกว่าเครื่องอุปโภคบริโภคจริง ๆ มนุษย์มีความอยากครอบครองทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น การแข่งขันมีเพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติส่วนมากไม่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อยังชีพเหมือนในสมัยก่อน แต่ถูกนำมาขายในตลาดซึ่งเป็นวิธีที่สิ้นเปลือง ในที่สุดทรัพยากรก็จะหมดไปอย่างรวดเร็ว” (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2536 : 82)

จากหลักการที่กล่าวอาจสรุปได้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกบ้านให้เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ต้องคำนึงถึงความสมดุลของดิน น้ำ อากาศ ต้นไม้ที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีซึ่งผู้นำครอบครัวต้องชักนำบุตร

หลานของตนสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติและปลูกฝังนิสัยการรักธรรมชาติโดยผู้ปกครองต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมร่วมกัน ขอให้ดูข้อสรุปเรื่องนี้ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ (2536 : 38) กล่าวไว้ที่น่าคิดว่า “ธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาแล้วตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความจริงที่ผู้ปฏิบัติจะพบกับชีวิตที่ปกติสุข สอดประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนไปจากกฎธรรมชาติ การปฏิบัติศีลธรรม ผิดวินัยเป็นการผิดและสวนทางกับธรรมชาติ เช่น การดื่มสุรา สูบบุหรี่ เป็นเรื่องที่ผิดธรรมชาติ เพราะร่างกายต้องการแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ต้องการควันพิษ”

เมื่อพิจารณาจากข้อความนี้จะเห็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนว่า เราไม่ต้องการสิ่งที่ผิดไปจากธรรมชาติ แต่เราต้องการธรรมชาติที่บริสุทธิ์ กล่าวคือเราต้องการอากาศ น้ำที่บริสุทธิ์ เราอยากได้ความร่มรื่นจากธรรมชาติมากกว่าความแห้งแล้ง ความร้อนที่อบอ้าว ดังนั้นการที่เรามีสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่คนในครอบครัวหรือสังคมได้

7. อริยาปดสัปปายะ หลักการบริหารร่างกาย

หลักการที่แท้จริงของข้อนี้ หมายถึง อริยาปดที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม เช่นบางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่ง เป็นต้น ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี จากหลักการดังกล่าวสามารถแปรออกมาเป็นแนวทางการจัดระเบียบอริยาปดในแง่ของการประยุกต์ใช้ก็คือการออกกำลังกายนั่นเอง ในหลักพระพุทธศาสนามีหลักการข้อหนึ่งเรียกว่า การบริหารกาย เช่น การบิณฑบาต การเดินจงกรม ล้วนเป็นการบริหารกายทั้งสิ้น เพื่อให้เห็นแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ขอสรุปเป็นแนวทางปฏิบัติไว้ 2 ข้อดังต่อไปนี้

7.1 เหมาะสมกับวัย หมายถึง การเลือกชนิดกีฬาหรือการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับวัยของตน

7.2 เพียงพอ ต้องทำให้ได้ประมาณที่เพียงพอ ไม่มากจนเกินไป หรือน้อยจนเกินไป

วัตถุประสงค์ของการออกกำลังกายโดยรวมย่อก็คือ เพื่อให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถต้านทานโรคภัยไข้เจ็บได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีสุขภาพจิตที่ดี กล่าวคือมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ และให้อภัย เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นำไปสู่ความสมดุลของครอบครัวได้เช่นกัน กล่าวคือ สมาชิกในครอบครัวมีความสุขภาพร่างกายแข็งแรง จิตใจร่าเริงแจ่มใส จะส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดของชีวิตมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้นำครอบครัวต้องชักนำให้สมาชิกในครอบครัวหันมาให้ความสนใจเรื่องการออกกำลังกายจนกลายเป็นนิสัยเพื่อสุขภาพที่ดีของร่างกายและจิตใจ

เป้าหมายของการจัดระเบียบครอบครัวหรือสังคมตามหลักสัปปายะ

หลักการจัดระเบียบครอบครัวหรือสังคมตามแนวคิดเรื่องสัปายะข้างต้น เป็นการนำเสนอแบบประยุกต์ ซึ่งผู้ต้องการความสมดุลของชีวิตครอบครัวหรือสังคมควรกระทำ เพื่อให้เห็นประโยชน์ของการนำหลักสัปายะมาใช้จัดระเบียบให้มากขึ้น ขอสรุปถึงเป้าหมายของหลักการข้อนี้ไว้ 2 ประการ คือ

1. เป้าหมายที่เป็นตัวหลักการ ดังได้กล่าวแล้วว่า หลักการเรื่องสัปายะเป็นหลักปฏิบัติที่นำมาใช้สำหรับการปฏิบัติธรรม เนื่องจากหลักการเหล่านี้เป็นหลักที่เอื้อให้การปฏิบัติธรรมบรรลุเป้าหมายได้เร็วหรือง่ายขึ้น ซึ่งอาจกล่าวถึงเป้าหมายในประเด็นนี้สรุปตามหลักไตรสิกขา 3 ประการ คือ

1.1 ศีล ผู้ปฏิบัติธรรมที่ตั้งอยู่ในหลักสัปายะจะมีความมั่นคงในศีลธรรม เนื่องจากได้อยู่ใกล้ชิดบุคคลที่เป็นบัณฑิต เป็นกัลยาณชน อารยชนที่สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา

1.2 สมาธิ หมายถึง ความสงบทางด้านจิตใจที่เกิดจากการได้อยู่ในสถานที่เงียบสงัด ร่มรื่น สะอาด ปราศจากมลพิษ มีอาหารการกินที่พอเพียง อุณหภูมิที่เหมาะสม และได้ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นสัตบุรุษผู้ทรงความรู้และภูมิธรรม

1.3 ปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการได้รับหลักการที่ถูกต้องจากกัลยาณมิตร ตลอดจนกระทั่งปัญญาที่เกิดจากการพัฒนาจิตใจที่เป็นสมาธิจนบรรลุธรรมในระดับสูงหรือปัญญาขั้นโลกุตระที่สามารถนำตนออกจากกิเลสและความทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง

2. เป้าหมายที่เกิดจากการประยุกต์ใช้ เมื่อเรานำหลักการทั้ง 7 ประการที่กล่าวมาข้างต้นมาประยุกต์ใช้ จะส่งผลดีในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งสรุปไว้เป็น 3 ประเด็นหลัก คือ

2.1 อุตฺหิตะ หมายถึง ประโยชน์ในระดับปัจเจกชนแต่ละคนที่น่าหลักการที่กล่าวมาไปประยุกต์ใช้ในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม กล่าวคือ คนที่อยู่ในสถานที่ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต มีสิ่งแวดล้อมทั้งภายในบ้านและบริเวณบ้านที่ดี มีอาหารการกินหรือเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ฝืดเคือง รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่พอเพียง ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ พอเหมาะพอควรแก่วัยของตน และมีกัลยาณมิตรคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำจะทำให้คุณภาพชีวิตของบุคคลที่มีองค์ประกอบที่กล่าวมาติดตามไปด้วย พร้อมกันนั้นก็จะเป็นหลักการที่จะทำให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ตามมาด้วย นอกจากนี้บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะเป็นคนที่มีบุคลิกสง่างาม มีร่างกายที่แข็งแรง ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ มีอารมณ์แจ่มใส ไม่เครียด ไม่วิตกกังวล และมีสติปัญญา มีสมาธิดีเลิศ มีปัญญาในการแก้ไขเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ปฺรหิตะ หมายถึง ประโยชน์ต่อผู้อื่น กล่าวคือปัจเจกชนที่มีคุณสมบัติและคุณภาพชีวิตที่ดีตามข้อ 2.1 จะประสานประโยชน์ส่วนตนนั้น ไปยังบุคคลอื่น หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ การเชื่อมเครือข่ายแห่งความสมดุลชีวิต เพราะต่างคนต่างเป็นกัลยาณมิตรที่คอยส่งเสริม สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่กันและกัน ไม่สร้าง

ความเดือดร้อนหรือหายนะให้แก่บุคคลอื่น เรียกว่า ชุมชนแห่งสัตว์นุษย์ คล้าย ๆ กับแนวคิดเรื่องสมาชิกของสังคมตามอุดมคติในพระพุทธศาสนา ยุคพระศรีอริยเมตตรัย หรือชีวิตอมตะของบุคคลที่เข้าสู่อาณาจักรของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ และอิสลาม

2.3 ปเทศหิตะ หมายถึง ประโยชน์ในระดับสังคมหรือประเทศชาติ เริ่มจากสังคมในระดับครอบครัวที่มีความมั่นคง อบอุ่น เรียบง่าย และในระดับประเทศที่มีความมั่นคง มีเสถียรภาพ มีสันติภาพ เพราะไม่มีปัญหาที่เนื่องจากตัวคน และสิ่งแวดล้อม

จากหลักการต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะเห็นภาพลักษณ์ของสังคมที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปาเย 7 ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้เห็นภาพแห่งความจริงมากขึ้น ขอนำแนวคิดของประมวล วรรสี (2539 : 50) ที่ได้กล่าวถึงพุทธสังคมไว้อย่างน่าศึกษาว่า “พุทธสังคม หมายถึง สังคมที่ต้น สังคมที่มีปัญญา รู้ทั่วว่า ควรจะจัดระบบชีวิตและสังคมอย่างไร จึงจะส่งเสริมและประคับประคองศาสนาสืบไปได้” แนวคิดนี้ ถ้านำมาสรุปเป็นแนวทางการสร้างครอบครัวและสังคมจะได้หลักการที่ชัดเจนที่ว่า ครอบครัวหรือสังคมแบบพุทธ ต้องเป็นครอบครัวหรือสังคมแบบผู้มีปัญญานำทางชีวิต

สรุป

หลักสัปปาเย 7 ดังกล่าวผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญให้ประสานสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการสถานศึกษาในปัจจุบัน 4 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารงานบุคคลากร 2) ด้านการบริหารงานวิชาการ 3) ด้านการบริหารงานงบประมาณ และ 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป โดยสังเคราะห์เป็นหลักสัปปาเยธรรม 4 ได้แก่ 1) บุคคลสัปปาเย (รวมจริยาภิณะสัปปาเย) จัดเป็นการบริหารงานบุคคลากร 2) ชัมมสัปปาเย (หมายถึงภัสสะสัปปาเย) จัดเป็นการบริหารงานวิชาการ 3) อาวาสสัปปาเย (รวมอุตุสัปปาเย, โจรสัปปาเย) จัดเป็นการบริหารงานทั่วไป และ 4) อาหารสัปปาเย (หมายถึงโภชนะสัปปาเย) จัดเป็นการบริหารงานงบประมาณ เพื่อความสะดวก สอดคล้อง ชัดเจนกับการบริหารจัดการยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้ประมวลรวมหลักสัปปาเยธรรมดังกล่าวเป็นตัวกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย และการขับเคลื่อนกิจกรรมสัปปาเยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นโรงเรียนตัวอย่างและต้นแบบในการพัฒนากิจกรรมบุคคลสัปปาเย กิจกรรมชัมมสัปปาเย กิจกรรมอาวาสสัปปาเย และกิจกรรมอาหารสัปปาเยอันจะก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อน กระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นตัว เพื่อพัฒนาการศึกษาให้ก้าวไปสู่ความเป็นสัปปาเยสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จนบรรลุสู่ความเป็นมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของประเทศในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระพิพัฒนภาสน์ บุญเทียน(2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลัก สัปปายะของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า (1) ด้านอาวาสเป็นที่สัปปายะ ควรเลือกวัสดุและวิธี ก่อสร้างอาคารต่างๆ โดยคำนึงถึงความได้มาตรฐาน การใช้งานได้มั่นคงถาวร ข้อเสนอแนะคือควรมอบหมายให้บุคลากรในวัดช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในวัดหรือโรงเรียน (2) ด้านอาหารเป็นที่สัปปายะ ควรวางกฎระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในวัดฉันภัตตาหารพร้อมกัน ข้อเสนอแนะคือควรดูแล ให้โรงครัวของวัดมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ (3) ด้านบุคคลเป็นที่สัปปายะควรสนับสนุนพระภิกษุ สามเณรในวัดให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย ข้อเสนอแนะคือควรแบ่งหน้าที่ให้บุคคลในวัดได้ร่วม รับผิดชอบงานอย่างชัดเจน และ(4) ด้านธรรมะเป็นที่สัปปายะ ควรหาวิธีให้พระสงฆ์ในวัดเผยแผ่พระ ธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และใช้สื่อและแบบเรียนที่ดีในการอบรมสั่งสอนและฝึกเผยแผ่แก่ บุคคลในวัดหรือโรงเรียน

พระมหาวิโรจน์ จันดากุล (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนากิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา โรงเรียนวิถีสัทธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 1 จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัย พบว่า สภาพก่อนดำเนินการพัฒนาการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา โรงเรียนวิถีสัทธรรมของโรงเรียนไทยรัฐ วิทยา 1 ยังไม่ได้รับการพัฒนาที่ชัดเจนมีเพียงกิจกรรมเท่านั้นที่โรงเรียนได้เคยจัดและไม่มีกิจกรรมที่จัด ต่อเนื่องทำให้นักเรียนไม่เกิดความคุ้นเคยและพัฒนาไตรสิกขา นักเรียนมีโอกาสนในการปฏิบัติกิจกรรม บริหารจัดการจิตเจริญปัญญาน้อยมาก แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา โรงเรียนวิถีสัท ธรรมมีความเหมาะสม และผลการพัฒนาการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาพบว่า ด้านปฏิกิริยาตอบสนอง นักเรียน ที่เข้ารับการฝึกอบรมเห็นว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 75 ด้านพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในระดับดี

วาสนา ต๊ะกาว โท (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการประเมินการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีสัท ธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัย ประกอบด้วย คุณลักษณะที่ดีของบุคลากรในโครงการ โรงเรียนวิถีสัทธรรม การดำเนินการบริหารจัดการ อย่างเป็นระบบ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ด้านกระบวนการประกอบด้วย การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็น ักตยานมิตร การจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านผลผลิตประกอบด้วย การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา

อย่างบูรณาการของผู้เรียน และด้านผลกระทบ ประกอบด้วย บ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน (บวร) ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

พระภุชงค์ หนูมาก (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ต้องเน้นบทบาทเชิงรุกในการมีส่วนร่วมทั้งกับบ้านและโรงเรียนโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น และผู้บริหารโรงเรียนต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและพระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในทุกขั้นตอนตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการและขั้นติดตามประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

เจษฎา สิงหระ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า คณะผู้บริหารโรงเรียนและผู้ช่วยผู้บริหาร รวมถึงครูผู้สอน ต้องให้ความสำคัญในการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ต้องมีการนำกิจกรรมที่แสดงถึงความร่วมมือระหว่างโรงเรียนวัด/คณะสงฆ์และชุมชนเข้ามาใช้ มีนโยบายการสร้างสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียนให้มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ ต้องจัดให้มีการฝึกอบรมพัฒนาความรู้และสภาวะทางจิตใจแก่บุคลากรในโรงเรียน และประสานงานขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและพระสงฆ์ เพื่อจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

มณฑกาญจน์ ทองโย (2549 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนารูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ได้แก่ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูนักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน 2) ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชนร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี 3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างสม่ำเสมอ และ 4) ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนให้มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหมู่คณะได้

นริวัลค์ ธรรมนิมิตโชค (2550 : 181-184) ได้ศึกษารูปแบบของโรงเรียนวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทฤษฎีในการจัดโรงเรียนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สมัยพุทธกาลและโรงเรียนวัดดีเด่นในปัจจุบัน คือ การสร้างบุคคลที่มีความพร้อมสามารถเป็นกัลยาณมิตร เป็นปัจจัยแรกที่มีความสำคัญอันจะนำไปสู่การจัดเตรียมปร โท โนสะ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดโยนิโสมนสิการ

จนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถพัฒนาตนไปสู่การเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง และผู้อื่นได้ ในที่สุด โดยในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ในอารามให้มีความสปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนะสปปายะ บุคคลสปปายะ อาหารสปปายะ และธัมมสปปายะ ส่วนโรงเรียนวัดดีเด่นในปัจจุบัน ยังคงใช้หลักธรรมวินัยเป็นเครื่องกำกับดูแลการพัฒนาตนของพระภิกษุสามเณร ร่วมกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาชญากรรม โดยมีเจ้าอาวาสโรงเรียนวัดเป็นผู้นำในการกำหนดนโยบาย สร้างจิตสำนึกให้เกิดความร่วมมือในการจัดสถานที่และกิจกรรม

1. ด้านนโยบาย โรงเรียนวัดควรมีนโยบายในการปรับปรุงอาคารสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาด้านศีล สมาธิ และปัญญา รวมทั้งต้องมีแผนพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ สร้างเครือข่ายของโรงเรียนวัดเพื่อแลกเปลี่ยนพระวิทยากรและสื่อการเรียนรู้ จัดโรงเรียนวัดให้เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน จัดทำปฏิทินกิจกรรมประจำปีของโรงเรียนวัด ด้านเนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้สอน ควรปรับปรุงให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. ด้านคุณลักษณะของพระภิกษุสามเณร ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีทักษะในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบุคคลและกาลเทศะ

3. ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ควรมีร่มรื่น สะอาด และสงบมีห้องนำสะอาดและเพียงพอ มีป้ายหัวข้อธรรมะข้อคิดที่เป็นประโยชน์ จัดพื้นที่ให้ผู้เข้ามาใช้บริการมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องธรรมะ และควรมีห้องสมุดประจำโรงเรียนวัดเพื่อให้ผู้สนใจได้ค้นคว้า

4. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเพิ่มกิจกรรมการเจริญวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชน มีกิจกรรมพระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ประชาชน เจริญวิทยากรภายนอกเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การสวดมนต์แปล เพื่อให้เข้าใจความหมายของบทสวดมนต์ ควรเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรเลือกเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมไปพร้อมกัน รวมทั้งจัดถวายความรู้แก่พระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสังคมไทย การพูดในที่ชุมชน กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบและการจัดทำเว็บไซต์ประจำโรงเรียนวัด

พระมหาวิชัย ยติชโย (ฤทธิวิรุฬห์) (2551: 132-133) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาวัดขนาดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า การพัฒนาวัดให้เหมาะสม แก่การปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ (1) ความพร้อม ในการพัฒนาของวัด คณะสงฆ์ชุมชน (2) การวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม จะต้องคำนึงถึงสถานที่(อาวาส) ที่บิณฑบาต (โคจรคาม) อาหาร(โภชนะ) บรรยากาศ(อุตุ) ความ พร้อมและความเข้าใจของบุคลากร(บุคลละ) (3) ความชัดเจนในการกำหนดหลักสูตรและการ กระบวนการอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะสามารถได้รับประโยชน์ รวมถึงนโยบายที่ชัดเจนในการ พัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม (ภัสสะ) (4) การจัดทำแผนของโครงการ

จะต้องสนับสนุนการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (อิริยาบถ) (5) ความศรัทธาและความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อสำนักปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ผลจากการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า ทศนคติของบุคคลภายนอกที่มีต่อการพัฒนาวัด และความร่วมมือร่วมแรงกันของสมาชิกในวัด เป็นปัจจัยความสนับสนุนที่สำคัญต่อความสำเร็จ รูปแบบของสถานที่ที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม คือ สัปปายะ 7 ได้แก่ 1. อาวาสสัปปายะ 2. โคจรสัปปายะ 3. ภัตตสัปปายะ 4. ปุคคลสัปปายะ 5. โภจนสัปปายะ 6. อุดุสัปปายะ 7. อิริยาบถสัปปายะและมีกัลยาณมิตรเป็นเครื่องสนับสนุน

อารีณะ วีระวัฒน์ และนันทน์นัตถ์ จิตประภัสสร (2553 : 17-119) ได้ศึกษาการบ่มเยาวชนเป็นคนดีด้วยวิถีโรงเรียนมงคลวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า

1. หลักสูตรการเรียนการสอน

1.1 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการเรียนพระปริยัติธรรมชั้นกลางและชั้นสูงของคณะสงฆ์ไทย เช่นเดียวกับการศึกษาของฆราวาสระดับมัธยมและอุดมศึกษา แบ่งการเรียนเป็น 8 ชั้น คือชั้นประโยค 1-2, ชั้นประโยคเปรียญธรรม (ป.ธ.) 3-4-5-6-7-8-9 การจัดการเรียนการสอนจะขึ้นอยู่กับแต่ละวัด แต่จะใช้ข้อสอบกลางระดับชาติ ผู้ที่จะมีสิทธิ์สอบบาลีจะต้องสอบนักธรรมตรีได้ก่อนเป็นเบื้องต้น และได้มีข้อกำหนดไว้ว่า เปรียญธรรมใดเทียบเท่ากับการศึกษาของฆราวาสในระดับใด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเรียนเพื่อสืบทอดคำสอนพระธรรมวินัย และผลิตบุคลากรเพื่อรับใช้งานพระศาสนา

1.2 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการเรียนพระปริยัติธรรมขั้นพื้นฐานและชั้นกลางเช่นเดียวกับการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แบ่งการเรียนเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอกเป็นการ เรียนพระธรรมวินัยที่นักปราชญ์ได้แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยแล้ว เพื่อให้พระภิกษุสามเณรสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้อย่างสะดวกทั่วถึงขึ้น ช่วยให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้กว้างไกลออกไป

1.3 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสศึกษาสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโรงเรียนแต่ละแห่งจะจัดการเรียนการสอนได้ครบทั้ง 6 ชั้นปีหรือไม่ และสัดส่วนของวิชาสามัญ บาลี และนักธรรมก็ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละโรงเรียน จุดประสงค์ของการศึกษาแผนกนี้ก็เพื่อช่วยให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ นอกจากนี้ยังมุ่งให้ได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในมหาวิทยาลัยสงฆ์ต่อไป

สำหรับที่โรงเรียนมงคลวิทยายะเน้นวิชาสามัญเป็นหลัก เหมือนโรงเรียนมัธยมทั่วไป คือ ถ้าเป็นชั้นมัธยมปลายก็จะเรียนวิชาเคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ สังคม ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ แต่จะมีวิชาบาลี และนักธรรม เป็นวิชาในตารางเรียนด้วย ดังนั้น นอกจากการสอบวัดผลในวิชาสามัญเหมือนนักเรียนมัธยมทั่วไป นักเรียนโรงเรียนมงคลวิทยายะจะต้องสอบวัดผลนักธรรมเช่นเดียวกับสามเณรทั่วไปด้วย ซึ่งส่วนใหญ่สามเณรที่นี้ก็สอบได้เป็นนักธรรมตรี นักธรรมโทกันทั้งนั้น แต่สำหรับบาลี เนื่องจากไม่ได้มุ่งเน้นจึงไม่สามารถสอบแข่งขันกับโรงเรียนที่สอนบาลีเป็นหลักได้ หากจะมองว่าด้วยสัดส่วนของการมุ่งเน้นในวิชาสามัญ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักเรียนเณรจากที่นี้สอบติดมหาวิทยาลัยของรัฐมากกว่านักเรียนเณรโรงเรียนอื่นก็อาจจะเป็นไปได้ แต่โรงเรียนมัธยมทั่วไปหลายโรงซึ่งเรียนแต่วิชาสามัญก็ไม่ได้มีนักเรียนสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้เกือบยกห้องเช่นนี้ ที่สำคัญคือโรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนด้านการเรียน โดยครูจะศึกษามาตรฐานจัดกลุ่มนักเรียนและครูที่ปรึกษา นอกจากนั้นยังมีการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อคัดกรอง และจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียน และมีการเชิญครูภายนอกมาสอนเสริมด้านวิชาการให้กับนักเรียน

2. คุณธรรมนำการศึกษา

โรงเรียนได้เน้นกิจกรรมสำคัญคือคุณธรรมนำการศึกษาอันนำนามธรรมสู่รูปธรรมดังจะเห็นได้จากกิจกรรมต่อไปนี้ คือ 2.1) บวชนาค เตรียมความพร้อมก่อนเป็นนักเรียน 2.2) กิจวัตรปลูกคุณธรรม 2.3) ครูที่เป็นมากกว่าผู้สอน 2.4) ปกครองกันเองด้วยธรรมาธิปไตย 2.5) ผ้าขาวกุศโลบายเพื่อปรับพฤติกรรม 2.6) 3 D สร้างคนดี 2.7) พุทธบัตร์ บัทรตอบแทนความดี

3. ห้องสมุดจุดประกายรักการอ่านและจิตสาธารณะ

โรงเรียนได้เน้นระบบดูแลแบบแก้ปัญหาตรงจุด แก้ที่จุดของปัญหาด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ คือ 3.1) หอนอนใจโล ด้วยวินัยและจิตสาธารณะ 3.2) กิจกรรม 5 ส. สร้างวินัยต่อเนื่อง

4. จิตอาสาและสุขภาวะ ความดีที่ต้องสร้างและสะสม

โรงเรียนได้เน้นความเป็นผู้มีจิตอาสา และสุขภาวะด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ คือ 4.1) โครงการนี้จากพี่สู่น้อง (เณร) พี่ฝากทำกิจกรรม น้องฝากทำความดี 4.2) 9 ฐานกิจกรรม ฝากได้ฝากดีทั้งพี่และน้อง 4.3) จิตอาสา ความดีเพื่อส่วนรวม 4.4) ติดตามและต่อยอด

5. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

โรงเรียนอาศัยตัวชี้วัดที่เป็นเครื่องบ่งบอกความสำเร็จของการบริหารจัดการด้วยปัจจัยเหล่านี้ คือ 5.1) การเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แบบประจำ 5.2) กระบวนการ 5.3) คณะครู 5.4) การเสริมหนุนจากชุมชนและองค์กร 5.5) การเผยแพร่ความสำเร็จ

นราทิพย์ พุ่มทรัพย์ (2553 : สัมภาษณ์) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) มีบทบาทหลักในการเสริมหนุน เชื่อมประสาน เพิ่มพลังเครือข่ายในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เป็นการรวมพลัง ขกระดับ แพร่ ขยายในบริบทต่างๆ ในทุกภาคส่วนของสังคม ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมา ศูนย์คุณธรรมมีแนวคิดเชิง บูรณาการในการผสมผสานเรื่องคุณธรรม จริยธรรมให้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบท และสถาบัน องค์กร ต่างๆ ของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ศาสนาศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชน ลี้กแวดล้อม และเศรษฐกิจพอเพียง มาโดยตลอด โรงเรียนมงคลวิทยา วัดมงคลสามัคคีธัมมโมทัย อำเภอ เมือง จังหวัดระยอง เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมสายสามัญแบบโรงเรียนประจำ ให้โอกาสทางการ ศึกษาแก่เยาวชนที่มีฐานะยากจนและด้อยโอกาสจากทั่วประเทศ ได้บวชเรียนควบคู่กับการเรียนระดับ มัธยมศึกษาตามหลักสูตรปกติ ซึ่งไม่เพียงอบรมวินัยสงฆ์และให้ความรู้เทียบเท่าโรงเรียนสามัญศึกษา ทั่วไป หากยังมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอน การปกครองที่เชื่อมโยงบ้าน วัดและโรงเรียนอยู่ใน สถานที่เดียวกันเอื้อต่อการเรียนรู้และปมนิสัย พฤติกรรมอันดีงามให้เกิดขึ้นในตัวสามเณรที่จะเติบโต เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ มีคุณธรรมของถิ่นฐานบ้านเกิดและของประเทศชาติ

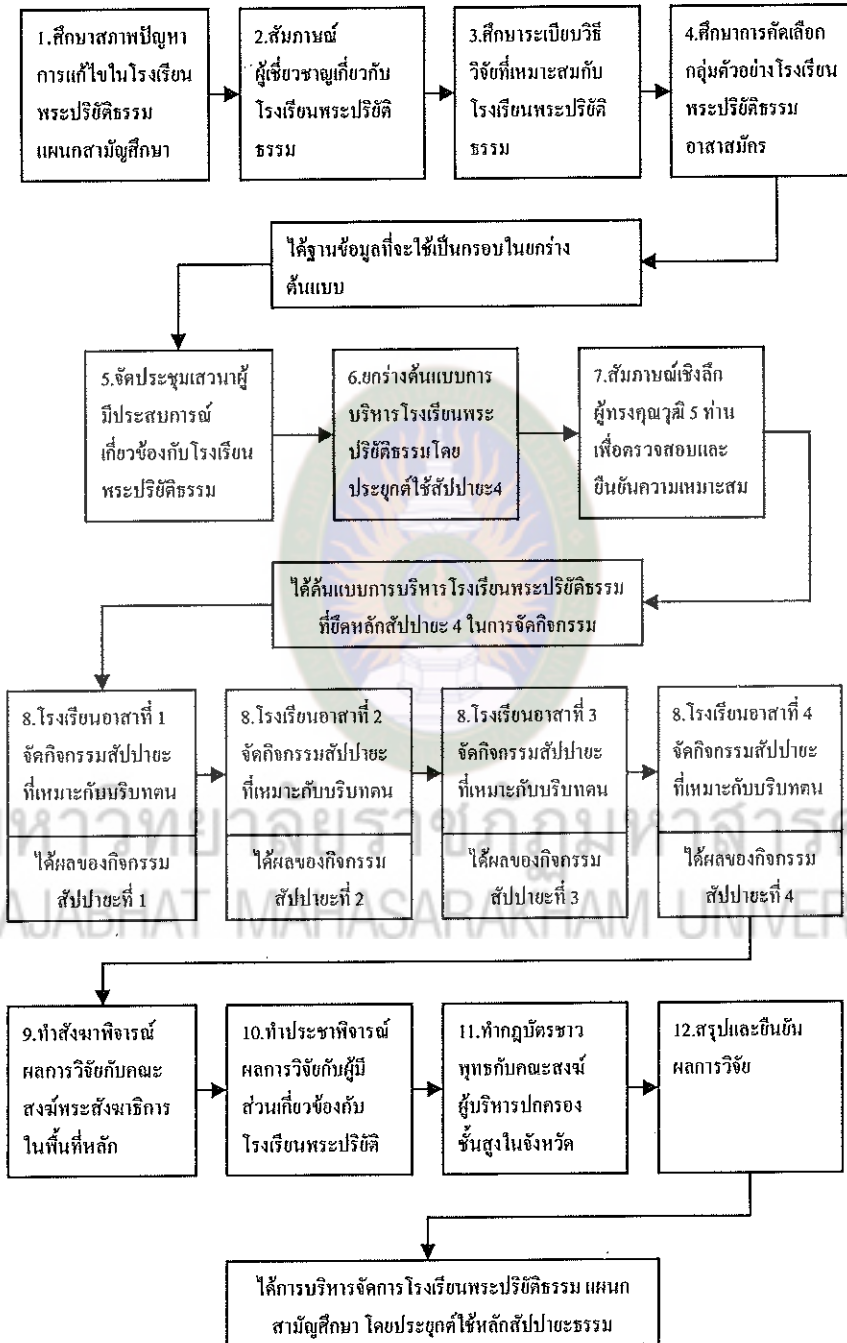
ศูนย์คุณธรรม ได้ร่วมกับ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้การส่งเสริม และสนับสนุน โครงการสร้างการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่สามเณรในหลายโครงการ เริ่มตั้งแต่ โครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ห้องสมุด เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าพัฒนาการเรียนรู้ โดยสามเณร ทั้งหมดร่วมกันดูแลและบริหารจัดการ สร้างนิสัยรักการอ่านและจิตสำนึกต่อสมบัติสาธารณะ โครงการ สร้างจิตสำนึกสาธารณะและการสร้างวินัยด้านสุขภาวะ เพื่อให้ตระหนักถึงสุขภาวะร่างกายและที่อยู่ อาศัย มีจิตสำนึกสาธารณะในการอยู่ร่วมกัน และโครงการส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรม สร้างสรรค์ แบบบูรณาการในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อเสริมแรงขับเคลื่อนให้เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และยั่งยืน และได้ดำเนินการถอดองค์ความรู้เพื่อเป็นแบบอย่างของการสร้างเสริมคุณธรรมแก่เยาวชน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จนเกิดเป็นองค์ความรู้และเป็นกรณีตัวอย่างในการพัฒนาเยาวชนด้วย คุณธรรมจริยธรรม สร้างคนดีสู่สังคม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเรื่องราวจากกรณีศึกษานี้ จะช่วยจุดประกาย ความคิดและเป็นแนวทางตัวอย่างที่ดีให้ผู้บริหารการศึกษา ครูอาจารย์ และผู้ทำหน้าที่ในการพัฒนา เยาวชนทุกระดับในทุกองค์กร สถาบันการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ขยายผล และสร้างสรรค์ให้ เกิดประโยชน์ต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร และสังคมสืบไป

ริป ศรีสกุลไชยรัก และณภัทร ชัยชนะศิริ (2553 : 116-117) กล่าวถึงบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาทางจิตตปัญญา พบว่า การออกแบบทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดบรรยากาศแบบจิตตปัญญาศึกษานั้น จะต้องเริ่มจากพื้นฐานความเชื่อของผู้นำในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในระดับจิตวิญญาณและสมาทานความเชื่อนั้นโดยการปฏิบัติอย่างเคารพ สอดคล้อง กลมกลืน และเชื่อมโยงกับธรรมชาติ เมื่อเริ่มต้นจากพื้นฐานในลักษณะนี้ ก็จะส่งผลให้เกิดความสันโดษ สงบ และสัปปายะ ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 นี้เองที่ทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้แบบจิตตปัญญา ถือเป็นคุณลักษณะที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้จิต ฐูใจ ตนเองได้

แนวทางหรือวิธีการสร้างเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมสัปปายะ

1. ควรมีหรือสร้างความเชื่อในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เป็นพื้นฐาน
2. จัดวางกิจกรรมอย่างเป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดแนวทางที่เป็นรูปธรรมและปฏิบัติจริงได้
3. สร้างเป็นวิถีแห่งการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความเป็นชุมชนและธรรมชาติในการเรียนรู้ตนเอง และเรียนรู้จากผู้อื่น เพื่อให้เกิดความเป็นกัลยาณมิตร
4. สร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ (เกิด แก่ เจ็บ ตาย)
5. จัดเตรียมอาหาร และการออกกำลังกาย การเป็นอยู่ที่ดี และพอเพียง เพื่อสุขภาพที่ดีอันเป็นพื้นฐานของจิตใจที่มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์
6. สร้างวัฒนธรรมให้เกิดวิถีที่ช้าลง (Slow Lifestyle) เพื่อให้เกิดความสำรวมประณีตในชีวิต และเป็นการปฏิบัติอย่างใคร่ครวญ
7. มีกิจกรรมอย่างถาวรในการรักษาธรรมชาติและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
8. ควรสร้างสื่อสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงจิตตปัญญาศึกษาและนำมาแสดงโดยผ่านทางกายภาพ เพื่อสร้างให้เกิดผัสสะแห่งสถานที่
9. กำหนดตำแหน่งแห่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้ชัดเจนในตำแหน่งที่สามารถส่งผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายได้

8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 5 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย